

OSLOMET

VELFERDSFORSKNINGSINSTITUTTET NOVA

Tap og tillit

Ungdoms livstilfredshet og samfunnsdeltagelse
under pandemien

INGUNN MARIE ERIKSEN & LARS BIRGER DAVAN

OSLO METROPOLITAN UNIVERSITY
STORBYUNIVERSITETET

Tap og tillit

Ungdoms livstilfredshet og
samfunnsdeltagelse under pandemien

Ingunn Marie Eriksen og Lars Birger Davan

Velferdsforskningsinstituttet NOVA
Rapport 13/2020

Velferdsforskningsinstituttet NOVA er et institutt på Senter for velferds- og arbeidslivsforskning på OsloMet – storbyuniversitetet.

Instituttet har som formål å drive forskning og utviklingsarbeid som kan bidra til økt kunnskap om sosiale forhold og endringsprosesser. Instituttet skal fokusere på problemstillinger om livsløp, levekår og livskvalitet, samt velferdssamfunnets tiltak og tjenester.

© Velferdsforskningsinstituttet NOVA
OsloMet – storbyuniversitetet 2020

ISBN (trykt utgave) 978-82-7894-748-7

ISBN (elektronisk utgave) 978-82-7894-749-4

ISSN 0808-5013 (trykt)

ISSN 1893-9503 (online)

Illustrasjonsfoto: © colourbox.no

Desktop: Hussein Monfared

Trykk: Byråservice

Henvendelser vedrørende publikasjoner kan rettes til:

NOVA, OsloMet

Stensberggata 26 · Postboks 4, St. Olavs plass, 0130 Oslo

Telefon: 67 23 50 00

Nettadresse: www.oslomet.no/om/nova

Forord

Våren 2020 kom Covid-19 til Norge. Vi beskriver i denne rapporten ungdommers tilfredshet med livet under koronanedstengingen og hva som bidrar til å forklare ungdommenes ulike erfaringer. Vi undersøker også ungdommenes handlingsrom under nedstengingen sett i et medborgerskapsperspektiv.

Studien bygger på Ungdom i Endring, en kvalitativ, longitudinell datainnsamling som følger ungdommer fra fire svært ulike oppvekststeder gjennom ungdomstida, med intervjuer annethvert år fra de er 13 til 19 år. Da det norske samfunnet i stor grad ble stengt ned under koronapandemien i mars 2020, var ungdommene 14 og 15 år gamle, det var halvannet år siden vi hadde snakket sammen sist, og det var ennå et år til neste ordinære oppfølging. Vi er svært takknemlige for at ungdommene sa ja til å delta i denne ekstraordinære studien av hvordan de hadde det under koronanedstengingen.

Ungdom i endring er ledet av Ingunn Marie Eriksen, og de som deltok i koronainnsamlingen var dessuten Ingrid Smette, Kari Stefansen, Guro Ødegård og forskningsassistent Lars Birger Davan. Prosjektgruppa intervjuet ungdommene og deltok i planlegging og tidligere analyser, og Lars Birger systematiserte og kodet datamaterialet. Rapporten er skrevet av Ingunn og Lars Birger på oppdrag for Helsedirektoratet, og er første leveranse i et større prosjekt om ungdommers erfaringer under pandemien.

Takk også til Sturle Nes, Ida Tolgensbakk og Guro Ødegård for gode innspill til et tidligere utkast av rapporten, og til Helsedirektoratet for godt samarbeid.

Oslo, august 2020

Ingunn Marie Eriksen og Lars Birger Davan

Innhold

Sammendrag	7
1: Innledning	11
Datagrunnlag og metode	13
Intervjuene	15
Analyse	16
2: Livstilfredshet og mestring i unntakstilstand	18
Innledning.....	18
Standardfortellingen: «Det går greit, men...».....	19
Familien.....	19
Venner	20
Skolearbeidet	20
Livstilfredshet og ressurser.....	21
Alternative fortellinger	22
Deilig å slippe.....	22
Koronaens vinnere	24
Det er tungt	27
Diskusjon.....	30
3: Mellom myndig og umyndig: De unges fortolkning og forhandling av smitteverntiltakene	31
Innledning.....	31
Nyheter og informasjon om viruset og tiltak	32
Foreldre som portvoktere.....	34
Ungdommenes forståelser og fortolkninger: tillit og dissens.....	36
Bevisst deltakelse.....	36
Tilpasning.....	37
Motstand	38
Resignasjon	40
Diskusjon.....	40
4: Oppsummering og lærdommer	43
Ungdommenes livstilfredshet og mestring under unntakstilstanden	43
Ungdommers fortolkning og erfaring med smitteverntiltakene.....	45
Lærdommer fra et sosialt eksperiment.....	46
Premisser for mestring	46
Konsekvenser av prestasjonssamfunnet	47
Det digitale vennskapet	47
Betydningen av familien i en organisert hverdag	48
En ny form for deltagelse?.....	48
Konklusjon: En generasjons verdi- og handlingsmønster inn i framtida.....	49
English summary: Young people’s well-being and civic participation during the Norwegian coronavirus lockdown	51
Vedlegg	55
Referanser	57

Sammendrag

I denne rapporten undersøker vi hvordan norske ungdommer erfarte og håndterte samfunnets nedstenging under koronapandemien våren 2020. På dette tidspunktet gjaldt de strengeste smitteverntiltakene: Skolene var stengt. Kulturarrangementer, idrettsarrangementer og organisert idrettsaktivitet var forbudt, også om det var utendørs. På dette tidspunktet økte antallet smittede og døde i Norge hver dag. Dette var en situasjon verken ungdommene eller foreldrene deres hadde opplevd tidligere.

Vi har undersøkt hvordan ungdommene hadde det under koronanedstengingen – deres tilfredshet med livet, de viktigste elementene som var med på å forme erfaringene deres og hva som forklarer de ulike erfaringene de hadde: premisser og ressurser i ungdommene selv og i deres omgivelser. Dessuten har vi undersøkt hvordan de fortolket og erfarte smitteverntiltakene og hvilket rom ungdommene hadde og benyttet seg av for kritisk medborgerskap.

Når vi her beskriver hvordan ungdom har hatt det og tatt det under korona, er det en fortelling som dreier seg om tap og savn på den ene siden, og mobilisering i tråd med de svært inngripende tiltakene på den andre. Denne generasjonsbeskrivelsen handler om ungdom som står i en formativ fase og i en ekstraordinær hendelse, og kan kanskje si oss noe allmenngyldig om denne generasjonen ungdom og tida og samfunnet de lever i. Situasjonen kan også være med å forme denne generasjonens verdi- og handlingsmønster for framtida. Det er ungdom med stor grad av tillit til myndigheter og foreldre, til tross for alt nedstengingen kostet for dem, men også en generasjon som balanserer denne tilliten med en gryende kritisk samfunnsbevissthet. Ikke minst er det en fortelling som viser svært tydelig ulikheter mellom ungdommer i Norge i dag.

Studien bygger på intervjuer med 40 deltagere i Ungdom i endring, en kvalitativ longitudinell intervjustudie med ungdommer fra fire ulike oppvekststeder i Norge. Denne rapporten baserer seg på telefonintervjuer foretatt april 2020 da de gikk i niende klasse, men trekker også veksler på tidligere intervjuer med ungdommene fra 2018 da de gikk i åttende klasse.

Ungdommenes livstilfredshet og mestring under unntakstilstanden

Et av de store paradoksene som oppsto under koronanedstengingen var at alle tilsynelatende gjorde det samme, isolerte fra andre enn den nærmeste familie. De var prisgitt digitale hjelpemidler for å gjøre skolearbeid, fritidsaktiviteter og å være sosiale. På samme tid gjorde denne krisen at ulikheter mellom ungdommers muligheter og forutsetninger ble tydeliggjort og forsterket. Ungdommenes erfaringer under koronanedstengingen faller i fire kategorier. Omtrent halvparten fortalte en variant av samme fortellingen: Det hadde stort sett gått greit under nedstengingen, og det hadde vært fint å være med familien. Familien var en kilde til trygghet, glede og nærhet. Andre aspekter av livet var imidlertid blitt mer

krevende. Ungdommene savnet sårt å møte venner; nå var samværet primært digitalt, men for de færreste var dette et fullgodt alternativ. Skolearbeidet var mer krevende enn før, fordi det nå var ensomt og isolert arbeid, og de opplevde at de manglet motivasjon og selvdisciplin. Det er ingen tydelige mønstre å spore i bakgrunnen til ungdommene som delte denne erfaringen, de hadde stor spredning i klassebakgrunn og kom fra alle fire oppvekststedene. Det disse ungdommene hadde til felles, var imidlertid at de hovedsakelig hadde trygge forutsetninger hjemmefra, der familien utgjorde et trygt utgangspunkt for å takle tapet av å møte venner og å håndtere bruddet i hverdagens faste rammer.

En annen og mindre vanlig erfaring var at nedstengingen var en lettelse. For ungdommene som opplevde dette, var det deilig å slippe unna vanskelige forhold på skolen, mobbing eller konflikter. Disse ungdommene hadde middelklassebakgrunn og de fleste hadde det nært og godt i familien – men de opplevde det sosiale på skolen som vanskelig.

Den tredje fortellingen ble fortalt av en gruppe ungdommer som så på nedstengingen som en mulighet til å få ro og konsentrasjon om skolearbeidet. De hadde normalt svært hektiske liv med fritidsaktiviteter og venner ved siden av å prestere høyt på skolen, og for dem ble det en kjærkommen pause og mulighet til å fokusere på én ting. De var stort sett ungdom med øvre middelklassebakgrunn, og de fleste i denne gruppa var fra det mest velstående oppvekststedet.

Den siste fortellingen handler om en opplevelse under koronanedstengingen som først og fremst var kjennetegnet av tap og utfordringer. Selv om alle ungdommene opplevde tap og savn, særlig sosialt, var ungdommene i denne gruppa særlig utsatt og opplevde problemer eller nederlag på flere sentrale områder av livet samtidig. Alle hadde arbeiderklassebakgrunn og mange hadde vanskelige forhold til foreldre.

Det ble tydelig under nedstengingen at ungdoms evne til å håndtere motgang, kriser og brudd – eller «resiliens» – ser ut til å handle om evnen til å gjøre hverdagslivet meningsfullt (Cahill & Leccardi, 2020), og evnen til å akseptere utfordringer som muligheter gjennom mestringstro og fleksibilitet. Vi ser også at i uforutsigbare situasjoner kreves det et emosjonelt arbeid med å skape rutiner og å mestre det faglige og det sosiale. Å klare å gjøre dagliglivet meningsfullt, å ha selvdisciplin og evne til å omstille seg, er utvilsomt svært viktige evner i situasjoner preget av brudd og uro. Men samtidig ser vi at de ulike måtene ungdommene møter denne situasjonen på, dreier seg om langt mer enn individuelle karaktertrekk. Hvordan de hadde det under korona, mestringen og nederlagene ungdommene opplevde, er overveiende betinget av sosiale forhold og prosesser. Deres livstilfredshet henger sammen med særlig tre elementer: familie, venner og skole. Først og fremst ser vi at hvordan de hadde det er betinget av deres opplevelse av tilhørighet til familie og venner, og av deres opplevelse av mestring. Ungdommenes svært ulike erfaringer er forankret i ressursene i familien: økonomisk og kulturell kapital, emosjonell og faglig støtte og kjærlighet og varme, og i ungdommenes sosiale bånd til medelever og venner, deres posisjon i klassen og i fritidsaktiviteter – deres sosiale sikkerhetsnett blant jevnaldrende.

Ungdommers fortolkning og erfaring med smitteverntiltakene

De aller fleste av ungdommene holdt seg innenfor helsemyndighetenes anbefalinger. I tillegg fant vi at ungdommenes handlingsrom i stor grad ble styrt av foreldrene; i praksis var det foreldrenes tolkning av helsemyndighetenes råd og situasjonen som helhet som satte rammene for ungdommens hverdag og bevegelsesfrihet. Foreldrene fungerte som portvoktere både til utgangsdøren og til et større narrativ om samfunnsdeltakelse, og lydigheten overfor foreldrene ble forsterket gjennom at foreldretiltakene ble legitimert av regjeringens overordnede mål. Slik sett kan man se ungdommenes posisjon i samfunnet som nokså barnlig plassert, underordnet foreldres og myndighetenes bestemmelser, og dessuten avhengig av foreldrenes fortolkninger, tidligere erfaringer og ressurser.

Allikevel var det tydelig at ungdommene også gjorde seg opp sin egen mening basert på det de selv fant ut om viruset og tiltakene. Her så vi en del ulike former for gryende samfunnsbevissthet – og igjen så vi hvor avhengig dette var av ungdommenes familieressurser og kontekst. Vi fant det nyttig å se på ungdommenes samfunnsbevissthet i en enkel modell med ulike møtepunkter mellom å være passiv og aktiv aktør, og hvorvidt de utviste tillit eller dissens til tiltakene slik de ble forfektet av foreldre og myndigheter.

	Aktiv	Passiv
Tillit	1 Bevisst deltagelse	2 Tilpasning
Dissens	3 Motstand	4 Resignasjon

1: Bevisst deltagelse: For ungdommer flest framsto tiltakene, og foreldrenes restriksjoner overfor dem selv, som fornuftige og nødvendige. Ungdommene gjorde som de ble fortalt av foreldre og myndigheter, men de forholdt seg aktivt til omstendighetene da de gjorde seg opp sine egne meninger om tiltakene, basert på det de selv visste om situasjonen.

2: Tilpasning: Det var også en del ungdommer som godtok foreldrenes vurdering totalt, uten at de hadde fulgt med selv eller gjort seg opp noen egen mening i særlig grad.

3: Motstand: I noen tilfeller vurderte ungdommene selv graden av fare i situasjonen som mindre enn sine foreldre, eller at foreldrenes håndheving var for streng. De underordnet seg allikevel deres føringer.

4: Resignasjon: Det var noen ganske få ungdommer som i praksis brøt rådene fra helsemyndighetene, men gjorde dette på en måte som ikke innebar en aktiv motstand. Snarere var det i de tilfellene en mestringsstrategi som handlet om å håndtere en krevende situasjon.

Kollektiv handling og dissens er noen av de fremste markørene for aktiv deltagelse. Uenighet og diskusjon er ofte sett på som helt sentral grobunn for demokrati i praksis, også for ungdom (G. J. Biesta, 2011; Rancière, 2015; Skregelid, 2019). Under koronanedstengingen framsto imidlertid ikke dissens mot

overveiende tydelige råd og veiledninger fra smitteverneekspertise som særlig rasjonelt. Det at alle i praksis gjorde det samme, satt hjemme foran skjermene sine og deltok digitalt og ved stillstand, skjuler ulike måter ungdommene kan vise samfunnsbevissthet, deltagelse og medborgerskap på. Det er gjennomgående i intervjuene at ungdommene er trygge på at regjeringen har gjort en god jobb, og at de har innført riktige tiltak. Ungdommenes valg om å bli hjemme var oftest et aktivt valg. Slik sett var ungdommer flest aktivt deltagende i den store, nasjonale dugnaden statsminister Solberg manet til. De unge bevarte en stor grad av institusjonell tillit på tross av store personlige oppofrelser. Det var en kompleks situasjon ungdommene stod overfor. Vurderingen de gjorde av nødvendigheten av restriksjonene de levde under var også grunnleggende for hvordan de rettferdiggjorde restriksjonene overfor seg selv.

For mange var disse vurderingene heller ikke noe som i realiteten ble foretatt alene. De fulgte med i media, diskuterte med familiene sine og tok aktivt stilling til at det beste og viktigste de kunne gjøre akkurat nå var å holde seg hjemme, som var strengere enn det myndighetenes anbefalinger tilsa. Slik Gert Biesta påpeker, må man forstå ungdommers danning av medborgerskap i interaksjon og kontekst (G. J. Biesta, 2011). Selv om informasjonen er i økende grad digital og det aktive, håndfaste medborgerskapet ikke nødvendigvis lenger er en fysisk, aktiv handling, viser ungdommenes erfaringer under koronanedstengingen hvor viktig det er at meningsdannelse fortsatt skjer i en kontekst av aktiv diskusjon og forståelse. Det er i de rommene meningsdannelse og samfunnsansvar skapes. Det var nettopp ved å selv ta et kritisk standpunkt, og lytte til ekspertene og myndighetene, at ungdommene fikk rom til å forklare, forstå og rettferdiggjøre for seg selv det tapet og savnet de gjennomlevde.

1: Innledning

Etter at koronaviruset kom til Norge tidlig på våren 2020, nådde dramatikken et foreløpig høydepunkt i midten av mars. Nyhetsbildet var dominert av smittetall, smittespredning og bilder fra andre land der dødstallene var skyhøye. På en pressekonferanse 12. mars erklærte statsminister Erna Solberg «de mest inngripende tiltakene vi har hatt i fredstid»: skoler, fritidsaktiviteter og arbeidsplasser stengte, besteforeldre fikk ikke møte barnebarna sine, og hun mobiliserte til «dugnad og samarbeid». Vi måtte stå sammen, sa hun, «ikke med klemmer og håndtrykk – men ved å holde avstand» (Solberg, 2020). Det kan være lett å glemme hvor usikker situasjonen var, hvor isolerte vi var og hvor begrenset vår radius ble. Den bulgarske statsviteren Ivan Krăstev beskriver i essayet «Framtida er her nå» den første tiden da pandemien traff Europa og samfunnet ble lukket. «Folk slutter å jobbe, slutter å møte venner og slektninger, slutter å kjøre bil, og setter hele livet på vent. [...] Vi er fengslet i våre egne hus og hjem søkt av frykt, kjedsomhet og paranoia» (Krăstev, 2020, p. 6)

I denne rapporten undersøker vi hvordan norske ungdommer fra fire svært ulike oppvekststeder erfarte og håndterte samfunnets nedstenging. Vi stiller to overordnede spørsmål i rapporten:

- Hvordan hadde ungdommene det under koronanedstengingen og hva forklarer de ulike erfaringene de hadde?
- Hvordan forsto og fortolket ungdommene smitteverntiltakene, og i hvilken grad tok de aktivt standpunkt til tiltakene?

Situasjonsbeskrivelser som Krăstevs ovenfor, som rettes mot ikke bare hele Europa, men alle befolkningslag og aldre, er ikke nødvendigvis treffende for hvordan ungdom i Norge hadde det på denne tiden. Ungdom, tross alt, sluttet ikke på skolen som sådan, det ble heller forventet at de skulle opprettholde skolegangen med krav til prestasjon og arbeidsinnsats – bare hjemmefra og under helt nye betingelser. De hadde familien sin tett på seg og kunne ikke velge dem bort, på godt og vondt. Selv om en del var engstelige (Bakken, Pedersen, von Soest, & Sletten, 2020) og mer nedstemte enn til vanlig (Statistisk sentralbyrå, 2020b), er det ingenting så langt som tyder på at de i særlig stor grad var hjem søkt av frykt eller paranoia. Men noe i Krăstevs beskrivelse treffer også ungdommene. Da vi snakket med førti 14–15-åringer i april 2020, gikk de i siste halvdel av niende klasse og hadde hatt hjemmeskole i rundt én måned. Kjedsomhet og isolasjon er passende beskrivelser av hvordan mange hadde det. Samtidig skjuler en slik beskrivelse noe som våknet til liv under nedstengingen: en gryende mestring og mobilisering.

Koronapandemien har vist seg å understreke allerede eksisterende forskjeller. Muligheten til å beskytte seg og isolere seg, fleksibiliteten i arbeidssituasjon og sykdommens dødelighet er ulikt fordelt. Særlig i de landene som ble verst rammet

har vi sett at de som hadde mest ressurser, hadde best mulighet til å begrense kontakten med andre og å leve komfortable liv isolert i hjemmene sine. Tall fra England viser at dødeligheten er høyere blant menn, de som bor i fattigere områder, i minoritetsbefolkningen og blant svarte briter (Public Health England, 2020). Den aller største diskriminerende faktoren er alder. Viruset er i langt mindre grad farlig for barn og unge; det er de eldre som risikerer alvorlig sykdom og død av koronaviruset. Men ungdom sto allikevel i en særstilling våren 2020 når det gjaldt hvordan det opplevdes å delta i den nasjonale dugnaden Solberg manet til. Ungdom var den befolkningsgruppa som opplevde mest reduksjon i tilfredshet med livet under de strengeste koronatiltakene (Statistisk sentralbyrå, 2020b). Vi har visst lite om hva som kan forklare dette.

Når vi her beskriver hvordan ungdom har hatt det og tatt det under korona, er det en fortelling som dreier seg om tap og savn på den ene siden, og mobilisering i tråd med de svært inngripende tiltakene på den andre. Denne generasjonsbeskrivelsen handler om ungdom som står i en formativ fase og i en ekstraordinær hendelse, og kan kanskje si oss noe allmenngyldig om denne generasjonen ungdom og tida og samfunnet de lever i. Situasjonen kan også være med å forme denne generasjonens verdi- og handlingsmønster for framtida. Det er ungdom med stor grad av tillit til myndigheter og foreldre, til tross for alt nedstengingen kostet for dem, men også en generasjon som balanserer denne tilliten med en gryende kritisk samfunnsbevissthet. Ikke minst er det en fortelling som viser svært tydelig ulikheter mellom ungdommer i Norge i dag.

Kræstev beskriver hvordan pandemier er vanskelige å gripe fordi de ikke framstår som noen helhetlig fortelling med en begynnelse, en midtdel og en avslutning. De har rotete handlingsforløp og har ikke tydelige helter eller fiender. Dermed blir ikke fortellinger om pandemier like gripende eller framstår som like avgjørende som andre monumentale hendelser, som kriger, som i langt større grad blir analysert og debattert i ettertid (Kræstev, 2020). Fortellingen om ungdommers håndtering av koronasituasjonen er heller ingen avsluttet fortelling. Vi møtte ungdommene *in medias res*: Ungdommene vi snakket med, sto i en unntakstilstand. De visste ikke hvor lenge tiltakene kom til å vare. Inntrykket av at vi fanget dem midt i fortellingen blir ytterligere forsterket av at vi kjente de ungdommene vi snakket med fra før; de tar del i det longitudinelle forskningsprosjektet Ungdom i endring og vi intervjuet de samme ungdommene da de var tolv og tretten år og gikk i åttende klasse. Vi kjente godt begynnelsen av historien: hvor de kom fra, hvordan de hadde det før, og deres forhold til familien, vennene og skolen. Vi så hvordan koronaen endret livet for dem. De samme ungdommene skal vi fortsette å følge i årene framover – og på den måten vil vi også fange opp historiens fortsettelse.

På det tidspunktet vi snakket ungdommene, sto de midt i et veikryss av ulike og til dels motstridende strømninger: mellom koronapandemiens konsekvenser, ungdomstidas sosiale og biologiske betingelser, samfunnets krav og muligheter, og deres generasjons posisjon i familien. Aller mest definerende er kanskje det faktum at de er ungdommer. «Neste sommer finnes ikke når du er ung», sa helse- og omsorgsminister Bent Høie i en tale til ungdommene der han takket for

ungdommens dugnadsinnsats (Høie, 2020). Ungdommer lever livet nå. Det kan være derfor at det å sette livet på vent, i Kråstevs formulering, får en større omkostning for ungdom: betydningen av venner og sosial bekreftelse blant jevnaldrende er viktigere i ungdomstida enn noen annen tid i livet. Mens foreldre og den nærmeste familien er de første og viktigste personene i barnets liv, skifter dette i ungdomstida til at jevnaldrende spiller en større rolle (Buhrmester & Furman, 1987), som former og bekrefter ens identitet. Koronapandemien traff ungdommene i en periode i livet når vennskap er viktigere enn noensinne, og gjorde muligheten til å møte venner svært begrenset. Men koronaen traff også i en tid der teknologien gjorde det å ha kontakt med venner og kjente på sosiale medier mulig (Slette-meås & Storm-Mathisen, 2020). Dette muliggjorde også den digitale hjemmeskolen. Koronaen kom i en tidsalder og et samfunn der faglig og sosial mestring framstår som særlig viktig (Eriksen, Sletten, Bakken, & von Soest, 2017), og der selverd ofte knyttes til prestasjon (Eriksen, 2020). Samtidig ble premissene for skolens faglige krav og bedømmelse kastet om over natten, og læreres oppfølging av elevene ble mer utfordrende (Federici & Vika, 2020). Til sist: Koronaen traff dem i en periode av livet da de sto i en posisjon mellom barndom og voksenliv. De var ikke barn, det ble forventet at de tenkte selv, tok bevisste valg og hadde en grad av kritisk eller til og med potensielt opprørsk innstilling til tiltakenes strenge rammer. På den annen side: De var heller ikke voksne. De bodde i sine foreldres hus og de fulgte deres regler. De var i en paradoksal posisjon mellom myndiggjøring og umyndiggjøring.

I kapittel 2 undersøker vi hvordan ungdommene hadde det under koronanedstengingen – deres tilfredshet med livet, de viktigste elementene som var med på å forme erfaringene deres og hva som forklarer de ulike erfaringene de hadde: premisser og ressurser i ungdommene selv og i deres omgivelser. I kapittel 3 undersøker vi hvordan de fortolket og forholdt seg til smitteverntiltakene i et medborgerskapsperspektiv. I avslutningskapittelet løfter vi fram noen mulige lærdommer fra ungdommenes erfaringer under korona, om premisser for mestring, konsekvenser av prestasjonssamfunnet, digitalisering av vennskap, betydningen av familien og om vi kan se antydninger til en ny form for deltagelse. Til slutt spør vi om vi kan se spor av hvordan denne generasjonens verdi- og handlingsmønster kan formes for framtida.

Datagrunnlag og metode

Så langt har forskningen på ungdoms opplevelse av koronavirusets konsekvenser og samfunnets nedstenging vært kvantitative. Tatt i betraktning den korte tida som har gått etter koronanedstengingen når denne rapporten skrives, har det blitt gjennomført svært mange spørreundersøkelser. Denne studien er en kvalitativ undersøkelse, som tar utgangspunkt i helheten i ungdoms liv. Den er del av den longitudinelle undersøkelsen Ungdom i endring, som består av intervjuer med 81

ungdommer i 2018 og en del av deres foreldre.¹ Ungdommene ble intervjuet første gang i 2018, da de var 12 og 13 år gamle. Halvparten av ungdommene er intervjuet igjen under nedstengingen, de aller fleste før påsken 2020. På det tidspunktet hadde de hatt hjemmeskole i 3–4 uker, og visste ennå ikke hvor lenge tiltakene kom til å vare. Det er disse intervjuene denne rapporten bygger på, men vi trekker også veksler på de tidligere intervjuene.

Ungdom i endring har som overordnet mål å undersøke hvordan sosial ulikhet utspiller seg i ungdomstida og å gi innsikt i hvordan vi kan forstå og forebygge ulikhet på forskjellige områder. Ungdommene er derfor rekruttert fra fire svært ulike kommuner i Norge. Utvalget av kommuner ble bestemt av forskergruppa for å gjenspeile forskjellige typer mer eller mindre heterogene oppvekstmiljøer i Norge. De fire kommunene ble valgt fordi de skiller seg fra hverandre ved ulik befolkningssammensetning, levekår og sysselsetting og bosettingsstruktur: de er rurale, urbane eller forstadskommuner, de er kommuner der befolkningen har svært høy utdanning og høy inntekt og kommuner der befolkningen er preget av arbeidsledighet, lav utdanning og lav inntekt, de har ulike nivåer av industri og forretningsvirksomhet, og de har ulik innvandrersandel (se vedlegg for komparative indikatorer på kommunenivå). Ungdommene ble rekruttert gjennom ungdomsskoler i de utvalgte kommunene.

Ungdommene fra Stasjonsby går på skole i omgitt av eneboliger og boligblokker. Stasjonsby er et drabantbyområde preget av etnisk og kulturelt mangfold. Medianinntekten er over det nasjonale nivået og utdanningen over landsgjennomsnittet. Innvandrersandelen i denne kommunen er den høyeste i utvalget. Tall fra Kostra (Statistisk sentralbyrå, 2020a) og Ungdata (Ungdata, 2020) viser at ungdommene i denne kommunen kjenner seg mest plaget av ensomhet, men har lavest sannsynlighet for å ha brukt rusmidler det siste året sammenlignet med de andre ungdommene i utvalget vårt.

Ungdommene fra Strandby går på en skole nær bygrensen og har kort vei til skog og naturområder på den ene siden, og sentrum på den andre. Store eneboliger og rekkehus dominerer området, men det inneholder også noen få boligblokker. Eneboligene har store hager med hvite stakittgjerder langs små gater. Området gir inntrykk av økonomisk velstand. Medianinntekten er over det nasjonale nivået og utdanningen over landsgjennomsnittet. Ungdommene i kommunene er tilfredse med lokalmiljøet sitt, de kjenner seg lite plaget av ensomhet, men har større sjanse for å ha brukt rusmidler siste år sammenlignet med ungdommene ved de øvrige skolene i utvalget.

Bygdeby-ungdommene går på en skole i utkanten av en småby omgitt av jordbrukslandskap. Skolen samler elever fra mange mindre barneskoler i nærliggende

¹ Mer informasjon om Ungdom i endring kan finnes her: <https://uni.oslomet.no/ungdom-i-endring/>

grendesamfunn. I tillegg til gårdsdrift har området også innslag av industriarbeidsplasser og servicenæringer. Medianinntekt er et godt stykke under det nasjonale nivået og utdanningen under landsgjennomsnittet. Kommunen har den høyeste forekomsten av barn på barnevernstiltak i vårt utvalg. Ungdommene i denne kommunen er minst fornøyde med lokalmiljøet sammenlignet med de øvrige kommunene i vårt utvalg.

Skolen i Industribygd ligger omgitt av flott natur. En stor del av innbyggerne i tettstedet og de omkringliggende bygdene arbeider i lokal industri, som har gitt stabil sysselsetting siden 1950-tallet. Området har lav arbeidsledighet og har tidligere hatt et stort flyktningmottak. Området er ettertraktet for fjellsport og friluftsliv hele året. Et kjøpesenter og noen få butikker utgjør sentrum i tettstedet. Mange av ungdommene ved skolen tar buss eller er avhengige av foreldre for å komme seg mellom hjem, skole og fritidsaktiviteter. Medianinntekt er under det nasjonale nivået og utdanningen er under landsgjennomsnittet. Denne kommunen har lavest andel innvandrerbefolkning i vårt utvalg.

Under koronanedstengingen gjennomførte vi intervjuer med 40 av de 81 informantene (kapasitetshensyn gjorde at vi ikke hadde mulighet til å snakke med alle deltagerne). Vi intervjuet ti ungdommer – 5 gutter og 5 jenter – fra hvert av de fire stedene, noe som ga stor bredde i oppvekstsvilkår. Ettersom vi kjente ungdommene godt og allerede hadde skrevet en del analyser av intervjuene med dem da de gikk i åttende, visste vi at det var noen ungdommer vi ønsket å vite mer om hvordan håndterte denne situasjonen. Vi hadde også intervjuer med en del av foreldrene fra Bygdeby og Industribygd. Ut fra den samlede kunnskapen vi hadde om de individuelle ungdommene, valgte vi de ti ungdommene fra hver skole for å få en ytterligere spredning av ulike personligheter, ressurser og forutsetninger.

Intervjuene

Våren 2020 gikk ungdommene i niende klasse og var 14 og 15 år gamle, og ble intervjuet over telefon i perioden mens de fortsatt hadde hjemmeskole (uke 14, 15 og 16). Så langt det var mulig, var det den forskeren som hadde intervjuet informanten da de gikk i åttende som også snakket med dem nå. Dessuten brukte vi aktivt detaljerte oppsummeringer og refleksjonsnotater fra forrige intervjurunde, for å minne oss på livet til hver informant før vi kontaktet dem igjen. Intervjuene tok mellom 30 og 60 minutter, og i de fleste tilfeller hadde informantene mulighet til å snakke med forskerne uten at familien var i nærheten under samtalen. Ungdommene og foreldrene har samtykket til å delta i hele Ungdom i endring som longitudinell studie, og fikk fornyet informasjon for de aktuelle intervjuene.² Telefonintervjuene ble tatt opp og siden transkribert av Ungdom i endrings assistenter. Transkripsjonen har forsøkt å få med så mye som mulig av det muntlige språket, uten å gå på bekostning av lesbarheten. Gjentakelser og personidentifiserende opplysninger har blitt strøket i de sitatene vi gjengir her.

² <https://uni.oslomet.no/ungdom-i-endring/2020/03/27/ungdomstid-under-korona-krisen/>

Utelatelser er markert med «[...]» eller et erstatningsord (som for eksempel [det]), og nøling eller at informanten stopper seg selv er markert med tankestrek, «–». Navn på deltagere og oppvekststeder er anonymisert. Prosjektet er i sin helhet godkjent av Norsk senter for forskningsdata (NSD). Prosjektet bruker [Tjeneste for sensitive data \(TSD\)](#) ved Universitetet i Oslo for å lagre og behandle data i prosjektet.

Intervjuene handlet om hvordan de hadde det, hvordan hverdagen deres så ut under korona, sosiale medier/gaming, fritid og trening, søvn, familieliv (foreldrenes arbeidssituasjon/sikkerhet, tempo i familien, uro/bekymring, konflikter, restriksjoner og støtte) skolearbeid (digitalisering, strukturering av arbeid, opplegg og oppfølging fra skole, stress og press, selvstendighet, mulighet til å få hjelp), relasjoner (venner, familie), fysisk og psykisk helse (inkludert hva som er positivt med situasjonen), bruk av nyheter under koronanedstengingen (kilder, påvirkning), deltagelse og samfunnsengasjement, hvordan de ser på framtida i samfunnet generelt og for seg selv.

Analyse

Vi kodet alle intervjuene etter bakgrunnsvariablene oppvekststed, kjønn, foreldrenes sosioøkonomiske klasse og hvorvidt foreldrene var gift. De første 8 intervjuene samanalyserte vi i forskergruppa³ og utviklet der også noen mer analytiske koder, som vi deretter kodet alle 40 intervjuene etter:

1) Hva er ressursene i ungdommen og i familien? Her beskrev vi bredt deres ressurser, inkludert morens og farens økonomiske og kulturelle kapital i henhold til Bourdieus klasseskjema (Bourdieu, 1995) og plasserte ungdommene i henhold til «The Oslo register data class scheme» (ORDC) (Hansen, Flemmen, & Andersen, 2009). Vi beskrev i hvilken grad ungdommene virket som de hadde varme og støtte i familien, og deres vennskap og sosiale bånd i og utafør skolen. Andre relevante ressurser av relevans for ungdommens interesser og sosiale posisjon ble også beskrevet her: å være flink i idrett, selvsikkerhet, refleksjonsnivå, selvstendighet, etc.

2) Hadde de et framtidsprosjekt? Her så vi på hverdagsaktiviteter og interesser og hvordan ungdommene plasserte dette i et lengre tidsperspektiv. Hva ville de i framtida, hva ville de med nåtida? Karriere, vennskap, å bo lokalt, samfunnsengasjement, ambisjoner, optimisme etc. Dersom de hadde tydelige prosjekter, så vi på hvorvidt disse var lokalt forankret eller globale, om de var smale, sårbare, individ- eller fellesskapsorientert.

³ Ved siden av forfatterne, deltok forskerne Ingrid Smette, Kari Stefansen og Guro Ødegård i samanalysen.

3) Hadde de et «koronaprojekt»? Her noterte vi oss hva ungdommene brukte denne tida til, og hvorvidt de så på stengningen av samfunnet som en mulighet de kunne gripe for et spesifikt formål – eller om den tanken ikke så ut til å slå dem.

4) Hvordan ga de mening til livet i hverdagen under korona? Hvordan hadde de det? Følte de på ensomhet, bekymring? Hadde de noen rundt seg å snakke med, hvordan håndterte de isolasjonen, og fant de måter å takle å ikke kunne være med vennene på?

5) Hvordan reagerte de på og håndterte myndighetenes anbefalinger? Hvordan var samfunnsengasjementet deres generelt, hvor fikk de nyheter fra, opplevde de seg myndiggjort eller umyndiggjort? Hva anså de som gode nyhetskilder, så de på nyheter med familien, og snakket de om nyheter i familien?

6) Hvordan erfarte de å ha hjemmeskole? Vi så på om de syntes skolen var lett. Var det lett eller vanskelig og hvorfor? Hvordan var kommunikasjonen med skolen og klassekamerater? Fikk hjelp til skolearbeidet hjemme?

Når vi i analysen vurderte sammenhengen mellom ungdommenes klassebakgrunn og ressurser og deres mestring, livstilfredshet og holdning til tiltakene, valgte vi med hensikt å først definere og kategorisere ulike erfaringer og posisjoner. Deretter undersøkte vi om det var noe mønstre i ungdommenes bakgrunn og ressurser som kunne være med på å forklare erfaringene. Dette gjorde vi for å unngå å bli styrt av forventninger til utfallet av ulike klasseposisjoner.

2: Livstilfredshet og mestring i unntakstilstand

Innledning

For alle ungdommer ble hverdagslivet brått kastet om våren 2020, da koronaviruset kom til Norge. Rammene var like: stengingen av skolene og fritidsaktivitetene og de sosiale restriksjonene betydde at skolehverdagen flyttet inn i hjemmet. Soverommet, stua eller kjøkkenet ble til det nye klasserommet gjennom PC-en eller iPaden. Mulighet for å treffe venner fysisk ble begrenset, og samværet med familien ble langt mer dominerende for de fleste enn det hadde vært. Hvordan hadde ungdommene det denne tida?

I en survey-undersøkelse av Oslo-ungdommen under koronanedstengingen forteller omtrent halvparten at pandemien påvirket deres livstilfredshet bare litt, om det så var i positiv eller negativ retning, altså nokså små endringer fra slik livet er normalt. En av fem opplevde at pandemien hadde mer positive enn negative konsekvenser for dem, men en god del opplevde også negative konsekvenser som at de lærte mindre, de savnet venner, og de opplevde mer krangel i familien (Bakken et al., 2020). Selv om denne studien er kvalitativ og ikke har som formål å være representativ, ser vi en overraskende lik fordeling av de samme tendensene i vårt materiale. Formålet for dette kapittelet er å undersøke innholdet i de ulike opplevelsene. Hva innebærer det at det har gått både litt bedre og litt verre for mange – på én gang? Hvorfor går det bedre eller verre og hvilke områder i livet ble viktigst for ungdommene? Hvilke ulike ressurser og mestringsstrategier er sentrale for å forstå de ulike erfaringene?

I vårt utvalg fortalte omtrent halvparten av ungdommene varianter av den samme fortellingen. Denne «standardfortellingen» handlet om at det totalt sett hadde gått greit, det hadde vært fint å være med familien, men det var til dels store belastninger og tap både faglig og sosialt. Standardfortellingen gikk på tvers av ungdommenes bakgrunner og premisser. Vi begynner kapittelet med å beskrive denne overordnet. Deretter beskriver vi tre alternative fortellinger som beveger seg i randsonen av standardfortellingen, og som viser bredden og mangfoldet av ungdommenes erfaringer.

Den første av disse alternative fortellingene dreier seg om en opplevd lettelse ved å ha hjemmeskole. For disse ungdommene var det deilig å slippe unna vanskelige forhold på skolen, mobbing eller konflikter. Den andre fortellingen handler om å utnytte situasjonen til fulle. Disse ungdommene, koronaens vinnere, så på nedstengingen som en mulighet til å få ro og konsentrasjon om skolearbeidet – og hadde stabilitet og trygghet i familien og vennene sine. Den siste fortellingen handler om en opplevelse under koronanedstengingen som først og fremst var kjennetegnet av tap og utfordringer. Selv om alle ungdommene vi snakket med opplevde tap, særlig sosialt, var denne gruppa særlig utsatt, og opplevde problemer eller nederlag på flere sentrale områder av livet samtidig. Det er i disse alternative fortellingene at ungdommenes ulike livsforutsetninger tydeligst kommer

fram. Til sist i kapittelet diskuterer vi hva funnene kan fortelle om ungdommers kapasitet til å mestre brudd og uforutsigbarhet og deres behov i utfordrende situasjoner.

Standardfortellingen: «Det går greit, men...»

Det var tre elementer som var særlig betydningsfulle for alle ungdommenes livstilfredshet under nedstengingen: familien, vennene og skolearbeidet. Omtrent halvparten av ungdommene fortalte at de hadde det «greit nok» under nedstengingen. Når de sa «greit nok», handlet dette om at disse ungdommene hadde det stort sett fint med familiene sine, selv om det kunne være litt gnisninger iblant, men det var særlig to smertepunkt: de savnet vennene sine intenst og opplevde at skolearbeidet var mer krevende. Dette var en såpass vanlig erfaring at det framtrer som en slags standardfortelling.

Familien

Det første dominerende trekket for ungdommene som hadde det «greit nok», er at familien var en kilde til trygghet, glede og nærhet under koronanedstengingen. Karoline fra Stasjonsby var typisk. Da vi snakket med henne i åttende klasse, hadde hun et nært forhold til familien og særlig moren og søsteren var hennes nærmeste støttespillere i en litt sårbar periode. Under koronanedstengingen fortalte hun at til tross for at hun savner vennene og det var tungt med skolen, var hun ganske positiv, fordi det var så fint med familien nå:

Mamma og pappa er veldig sånn, de sier veldig mye ja nå til ting jeg spør om å gjøre. Så det blir veldig det blir lagd veldig mye søtsaker her. [...] Jeg føler at vi snakker litt mer sammen, selv om vi snakket like mye sammen før, bare at vi snakker liksom sammen på en annen måte. [...] Før så snakket vi ikke så mye om samfunnet og hva som skal skje i fremtiden og veldig sånn det som skjer det skjer. Nå er vi veldig sånn – hva gjør vi hvis det skjer og sånne ting.

Noe av det beste som hadde kommet ut av nedstengingen for mange, var også at familien fikk mer tid og muligheter til å bare være sammen. Mange tilbragte mer tid sammen og gjorde ting i fellesskap, som i Karolines familie. Fritidsaktiviteter som normalt fylte hverdagene til de aller fleste av ungdommene nesten daglig, var avlyst eller endret til individuell aktivitet. Familiens medlemmer var plassert sammen mye tettere enn før. Mange av foreldrene hadde hjemmekontor, og de aller fleste av foreldrene var hjemme på kveldstid sammen – også foreldrenes fritidsaktiviteter var avlyst. Dessuten gjorde alvoret i situasjonen at samtalene i familien kunne få en større dybde. For Karoline var det spesielt fint å være sammen med familien nå blant annet fordi de snakket sammen på en annen og mer alvorlig måte enn før. Samfunnet der ute kom nærmere for mange av ungdommene: plutselig var nyheter og samfunnsliv – om enn ofte begrenset til smittesituasjonen – blitt en viktigere del av familiens samtale. Familielivet til de fleste av ungdommene under koronanedstengingen var dermed preget av at

felleskapet ble styrket både gjennom mer tid og flere felles aktiviteter: måltider, spill, turer og filmkvelder dominerte. I takt med det dramatiske som ble holdt utafør hjemmet ved å lukke seg selv inne, økte mange familier innsatsen med å skape kos, hygge og felleskap hjemme.

Venner

Det andre dominerende trekket i disse ungdommenes fortelling er et sterkt savn av venner og klassekamerater. På åttende trinn var mange av ungdommene stort sett sammen med venner gjennom skolen eller at de deltok på felles fritidsaktiviteter – i en så stor grad at det å være sammen med venner utenom ble vanskelig å få tid til i de hektiske hverdagene til ungdommene (Eriksen & Seland, 2019). Nå var denne faste formen for samvær borte. I stedet trente de styrke på rommet mens de så på treningsinstruksjoner på Youtube eller fikk digitale instruksjoner fra trener, eller de jogget, turnet eller øvde inn danser på egenhånd. Men alt dette var stort sett alene.

Savnet etter å møte venner på skolen, fritidsaktiviteter, ute eller hjemme hos hverandre var noe ungdommene opplevde som akutt, uavsluttet og også uavklart; på det tidspunktet vi snakket med dem, visste de ikke om eller hvor lenge situasjonen kom til å vedvare og når de kunne få møte venner som før igjen. Dette ga noen en sterk opplevelse av å være innestengt, isolert og alene. Karoline beskrev situasjonen med ord som «ensomt», «alene», «veldig rart», og sa at: «Jeg føler at jeg er litt fanget i mitt eget hjem». Unni fra Bygdeby hadde ikke vært ute med venner siden nedstengingen: «Jeg har egentlig ikke vært ute – eller jeg har selvfølgelig vært ute, men jeg har ikke vært ute med venner og såne ting. For det har jeg ikke fått lov til da.» Hun fortalte at hun heller ikke har hatt noe særlig kontakt med de andre i klassen utover litt gruppearbeid: «Nei, egentlig ikke. Det har bare vært mest på Snapchat eller FaceTime eller såne ting, det har ikke vært så mye kontakt egentlig. ... Jeg savner det jo selvfølgelig. Jeg vil jo på en måte se vennene mine hver dag».

Nå var samværet primært på nett. De aller fleste traff venner digitalt og hadde mye kontakt på sosiale medier eller gjennom gaming. Men for de færreste var dette et fullgodt alternativ. Det var den fysiske friheten til å møte vennene sine de savnet; å bare møte folk digitalt var ikke nok. Det ble ikke det samme, som Unni opplevde det: «Men man kan føle seg på en måte litt sånn, at man kjeder seg veldig. At man har lyst til å møte vennene sine. For det er jo ikke samme å møte dem på Facetime, enn å snakke med dem face to face, da». Normalen var å ha det som Hedda fra Stasjonsby: «Jeg føler meg ganske isolert eller alene liksom – da er det liksom bare meg».

Skolearbeidet

Det tredje trekket ved denne vanligste fortellingen var at skolearbeidet var mer krevende enn før. Det var mange små og store grunner som kom sammen slik at mange opplevde at det gikk tregere med skolearbeidet. En grunn var at det var

ensomt og isolert arbeid, og for dem som trivdes med samarbeid og klasseromsundervisning, var dette en ekstra belastning, som Karoline: «Jeg sitter liksom alene og jobber fordi pappa han sitter på kontoret eller så innimellom er han på jobben. Og mamma er veldig mye på jobben da. Ja. Jeg er litt alene».

Andre hadde problemer med å følge med når de ikke satt i klasserommet. André fra Industribygd syntes det var vanskelig å følge med på videoundervisningen som de hadde 1–3 ganger om dagen, og han brukte rundt en time ekstra på skolearbeid hver dag. Han syntes at «det er litt drit fordi, jeg synes det er litt vanskeligere å følge med». Det mest gjennomgående ungdommene fortalte om, var manglende motivasjon. De opplevde denne tida som kjedelig og umotiverende. For en del er det skolens rammer og struktur som normalt gir form og drivkraft til arbeidet: tett oppfølging av lærer, tilbakemelding fra lærer og medelever, å bli sett og fulgt opp. Uten rutiner, rammer og struktur ble skolearbeidet langt vanskeligere. Dette er ingen studie av skolen og pedagogikken under koronanedstengingen som sådan, eller skolenes og lærernes håndtering og tilrettelegging, men det var slående ulikheter i skolenes oppfølging, undervisningsopplegg og rammer i de fire kommunene. Det er sannsynlig at ulikheter i skolenes opplegg og støtte også virket inn på ungdommenes erfaringer.

Livstilfredshet og ressurser

At de fleste opplevde å være mindre tilfreds med livet under korona, handlet i stor grad om tapet av å møte mennesker – venner, klassekamerater og lærere – «face to face», som de selv sa. Et ord som gikk igjen i deres beskrivelser var «alene». Når de ikke møttes fysisk, mistet de mulighetene til anerkjennelse, korrigeringer og bekreftelse fra sine jevnaldrende. De mistet mulighetene til å tulle og tøyse i klasserommet eller på treninga, til å diskutere og argumentere småting spontant og til å skape en følelse av «vi» og ta del i et større naturlig fellesskap. Når det meste av kontakten foregikk på sosiale medier, var de mer begrenset til å kontakte de nærmeste og beste vennene. Det ble vanskeligere å spontant snakke sammen med de utafør den nærmeste kretsen.

Det handlet også om tapet av de rammene normal skole gir. Når dette forsvant, ble det tydelig at det som normalt gjør at de får det greit til på skolen, er å være der fysisk, få hjelp og støtte i klasserommet av lærere og medelever og å ha en klar struktur for dagen. Samtidig er det svært tydelig at graden av mestring og hvor vanskelig skolearbeidet opplevdes er nært knyttet sammen med forutsetningene hjemme. For Jonas fra Stasjonsby, for eksempel, var det svært krevende med skolearbeidet. Ingen av foreldrene hans hadde høyere utdanning, og de hadde uansett ikke mulighet til å hjelpe han med skolearbeidet fordi de hadde yrker som gjorde at de måtte være på jobb hele dagen. Mesteparten av tida satt han derfor alene på rommet sitt og jobbet med det han omtalte som «leksene». Han opplevde skolearbeidet som krevende, kjedelig og at det var vanskelig å motivere seg. Noen hadde foreldrene med stor kapasitet til å hjelpe med skolearbeidet. Kristian fra Bygdeby, som også opplevde skolearbeidet som mer krevende enn normalt, fortalte i stor kontrast til Jonas at:

Ja, mamma er veldig god i sånn naturfag og matte og sånt, mens pappa er veldig god på historie og sånt, og KRLE får jeg jo sekser i, så det trenger jeg ikke noe hjelp i. Så det er ganske bra fordelt, at jeg får hjelp av alle nesten. Er det matte jeg sliter med, så kan jeg bare vente med det til jeg kommer til mamma igjen, så hun kan hjelpe meg med det. Og hvis det er noe jeg sliter med [når jeg er] hos henne kan jeg få hjelp av pappa. Så det funker egentlig veldig fint. [Men] jeg må jo lære alt selv da. Det vi har gått igjennom på skolen, det vi driver med nå, det har jo ikke jeg lært noe om, så jeg må jo lære alt selv. [...] Det er mer enn normalt, det er det.

Ungdommene som fortalte en variant av denne standardfortellingen, består i stor grad av et tverrsnitt av utvalget. Det er ingen tydelige mønstre å spore i bakgrunnen deres, de har stor spredning i klassebakgrunn og kommer fra alle fire skolene. Men det disse ungdommene har til felles, er at de hovedsakelig har trygge forutsetninger hjemmefra, og mye varme og fellesskap i familien – og mange opplevde å komme nærmere som familie. Familien utgjør et trygt utgangspunkt for å takle tapet av å møte venner og å håndtere bruddet i hverdagens faste rammer.

Alternative fortellinger

I randsonen av standardfortellingen var det tre andre typer fortellinger som skilte seg ut. Mens standardfortellingen representerte et tverrsnitt av utvalget vårt, så disse alternative fortellingene i langt større grad ut til å være betinget av sosiale forhold rundt ungdommene.

Deilig å slippe

Philip fra Strandby er fra et ressurssterkt hjem. Han gjør det til vanlig bra på skolen og liker å arbeide selvstendig. Han opplevde under koronanedstengingen at han «føler på en måte at når du er hjemme da føler du at du har mer frihet på en måte. [...] Det passer meg veldig godt, synes jeg, og jeg tror også at det er veldig mange i Norge som føler det da.» Skolearbeidet gikk veldig greit. Men sosialt var det litt annerledes. Han hadde fra før av ingen nære venner og han tilbragte også før koronaen mest tid sammen med foreldrene. Under nedstengingen endret ikke det seg nevneverdig, men det ble mindre synlig – nå gjaldt det jo plutselig de fleste. Han hadde én venn som han møtte én gang under korona, men på spørsmål om de møttes på sosiale medier eller andre nettplattformer, svarte han at «Nei, i denne tiden så har jeg ikke hatt så mye kontakt med han», og at de nærmeste vennene hans i denne tida var «mamma og pappa». Han var usikker på om han gledet seg til at skolen startet igjen. I intervjuet fortalte han at han syntes det var bedre å ha hjemmeskole, for det var andre i klassen som kom med «spydige kommentarer» til ham. Klassemiljøet var også preget av det han omtalte som «guttastemning», og det, sammen med de spydige kommentarene, syntes han det var «veldig deilig å slippe». For Philip utgjorde koronanedstengingen en bekreftelse på utenforskapet på skolen fordi situasjonen synliggjorde både kvalitet og kvantitet på de sosiale nettverkene. Samtidig var det godt å slippe et dårlig sosialt miljø på skolen.

Slik var det en liten håndfull elever som hadde det under korona: de fortalte at når de ikke var på skolen, var det bedre for dem sosialt. For flere var det å slippe en krevende sosial hverdag noe som også gjorde at de fikk konsentrert seg bedre om skolearbeidet. Selina fra Strandby fortalte at hun hadde mer energi under korona. «Jeg føler kanskje at jeg har mer energi enn det jeg pleier vanligvis å ha da sånn selv om, eller sånn psykisk da. [...] Man blir sliten av å være på skolen psykisk, alle roper og bråker og litt sånn. Og man er jo med folk som du ikke alltid går overens med, men nå føler jeg at jeg får ny energi.» At hun vanligvis ble sliten av å være på skolen med mennesker hun ikke kommer overens med, gjorde at hun under koronanedstengingen hadde mer energi til skolearbeid. Hun satt også pris på å kunne gjøre skolearbeidet i den rekkefølgen hun vil, men trengte tett oppfølging fra moren for å stå opp om morgenen og bli ferdig med skolearbeidet. Hun jobbet ikke så godt selvstendig, og kunne trengt de faste rutinene ved skolehverdagen, men det var allikevel bedre for henne å være hjemme.

Den samme bedringen i konsentrasjon fikk Laura fra Stasjonsby. Hun er vanligvis skoleflink og får gode karakterer, men hun fortalte at hun lærte mer av å ha hjemmeskole:

Du kan liksom få litt hjelp uten [...] å spørre lærerne om hjelp da for det er sånn bekymring for kanskje ikke, som alle kanskje skjønner også skjønner ikke jeg så det blir litt sånn skummelt å spørre lærerne om det. Men hjemme så kan jeg jo spørre mamma og pappa om hva som helst for de hjelper meg jo uansett.

Hun synes vanligvis det er skummelt å spørre lærerne i det offentlige klasserommet, og situasjonen med hjemmeskole gjorde det enklere for henne å få den hjelpen hun trengte. Den tette sammenhengen med det faglige og det sosiale ble ytterligere forsterket av at hun befant seg i en skjør sosial posisjon i klassen, og var midt i en krangel med venninnene da skolen stengte. Til en viss grad går det sosiale miljøet på skolen på bekostning av skolearbeidet for henne. Likevel savnet hun å være sosial med venner og klassekamerater.

Det er både gutter og jenter i denne gruppa, men de har ganske lik klassebakgrunn: De har foreldre i øvre middelklasse, i jobber som gir mye økonomisk kapital. De fleste hadde det nært og godt i familien under korona: de vanlig faste rutinene i familien, som film hver fredag for familien til Laura, var blitt til film, kos og felles spaserturer nesten hver dag. Det er påfallende at de opplever de faglige og sosiale begrensningene som en bedring av deres livssituasjon som helhet – men grunnen til deres økte trivsel er å slippe unna konflikter, mobbing, utestenging og bråk. Noen mestrer heller ikke det sosiale i fellesskolen så godt og fant ut at de trivdes med de digitale undervisningsmetodene. For disse springer trivselen under koronatiltakene ut av at de slipper unna negative sider av skolehverdagen.

Koronaens vinnere

Selv om alle savnet å møte venner, var det ikke alle som følte seg isolerte eller ensomme av den grunn. At alle var i samme båt, framsto for noen som en god trøst. Birgitte fra Stasjonsby, for eksempel, følte seg ikke isolert eller alene, fordi «jeg forventer egentlig ikke å være med så veldig mange så jeg prøver å bare ha nok underholdning med meg og familien da. Så jeg føler liksom at det er ikke noe utestenging nå, at alle liksom innestenger seg selv, om det gir mening.» Det var en del av ungdommene som framsto som «koronaens vinnere»: de opplevde hjemmeskolesituasjonen, nærværet til familien og til og med den begrensede muligheten til å ha kontakt med venner, som positive elementer i deres liv.

En typisk representant for denne typen erfaring er Cecilie fra Strandby. Hun er fra et ressurssterkt hjem og er til vanlig flink på skolen, men opplevde å stresse mindre under nedstengingen siden hun kunne bruke den tida hun trengte for å fullføre skoleoppgavene. Da kunne hun bruke mindre tid på det hun syntes var lett, og mer tid på det hun syntes var vanskelig. Hun jobbet disiplinert og beskrev seg selv som en som liker orden og forutsigbarhet. Hun likte å kunne jobbe i sitt eget tempo og var overrasket over hvor bra det gikk med hjemmeskole. Selv om hun har flere nære venner, så snakket hun ikke med dem når hun jobbet med skolearbeid under nedstengingen. «Jeg føler på en måte at [...] jeg er enda mer konsentrert når jeg sitter hjemme, for at når man er på skolen så er det veldig lett å snu seg rundt til venninnen sin og begynne å snakke om noe helt annet enn faget». Etter skolen kunne Cecilie allikevel være sammen med venninnene, enten via sosiale medier, eller de gikk tur sammen i mindre grupper. Hun savnet riktignok å være mer med venninnene: «men samtidig så synes jeg det er litt deilig å kunne være hjemme [...] det er jo det med å kunne, kanskje ikke måtte kle seg opp så fælt og sånt». Utsagnet vitner om en lettelse også over å ikke behøve å bruke tid og konsentrasjon om hvordan hun framstår overfor venninnene og andre på skolen. Hun har det trygt og godt hjemme, og har gode, nære relasjoner til resten av familien. Det å få mer tid med familien var noe hun også satt pris på ved situasjonen.

Det var en del ungdommer som fortalte at de opplevde tida med hjemmeskole som en periode for konsentrasjon og ro. En del fortalte at de ikke hadde utfordringer med å jobbe med skolearbeidet hjemmefra i det hele tatt. Lena fra Stasjonsby sa: «Jeg syns for meg så har det funket veldig bra og jeg har ikke hatt noe problemer med noe egentlig. Så jeg syns det funker bra, men jeg ville nok ikke valgt det over vanlig skole, men det er veldig bra digital skole.» Flere opplevde at de fikk gjort mer skolearbeid nå. For Camilla fra Strandby, som sa at hun taklet å ha hjemmeskole veldig bra, handlet dette om at hun slapp bråk og uro og fikk konsentrere seg bedre:

Hvis man ikke kommer i tide, så får man ofte anmerkning, men jo flere og flere elever som kommer for sent. jo mer tid tar det av læringen. Og plutselig blir det snakk og bråk og så mye tid går bort på det da, sånn bråk og sånne ting. Men nå gjør det egentlig ikke det, for nå er det eget ansvar, du må faktisk gjøre det, du må være konsentrert.

En annen av hovedårsakene til at Camilla trivdes hjemme var at hun likte det å styre sin egen tid og jobbe selvstendig. Hun opplevde også at hun lærte mer med hjemmeskole fordi lærerne fulgte dem opp tett og det var mange innleveringer. Selv om hun syntes oppfølgingen fra skolen var god, var den andre store forskjellen for henne var at man nå i større grad hadde ansvar for egen læring: «Jeg synes man lærer mye mer fordi vi pleier ikke å ha sånn ringeklokke på skolen på når du skal inn, vi har bare sånn du må komme inn til den og den tiden også må du passe på klokken selv». Hun fant ut at hun mestret det å ta ansvar selv, og hun spurte lite om hjelp til skolen hjemme, selv om hun hadde gode muligheter til det.

At skolearbeidet gikk fint, handlet også om en økt valgfrihet til å styre sin egen dag. Leah fra Strandby fortalte at:

Jeg har jo syntes – det er ganske deilig, egentlig, med litt hjemmeskole. At du på en måte av og til kan gjøre ting litt mer når det passer deg, og at du får på en måte tid til å – altså jeg, i hvert fall, har jo nå tid til å spise frokost og lunsj. Sånn til at jeg på en måte får sove litt mer og føle meg litt mer uthvilt og får mer utbytte av det jeg gjør på skolen da, men det er også litt styr ved at det er så mye frem og tilbake og ut og inn med alt dette gruppetimene og, det er så mye som må planlegges så veldig. Selv om det er deilig da óg liksom, og det at du kan gjøre ting litt mer når det passer deg og at du får litt bedre tid da.

Mange likte å styre skolehverdagen selv: å gjøre ting når det passer dem, og å ha bedre tid til oppgavene. Mange sov også mer under nedstengingen, og hadde tid til å spise frokost og lunsj, noe som gjorde dem mer opplagt. Flere, som Henrik fra Strandby, opplevde at det var lettere å få hjelp av læreren. Henrik bare sendte melding på teams eller ringte, så fikk han hjelp med en gang. Han spurte faktisk oftere om hjelp nå som han slapp å rekke opp hånda og vente i klasserommet.

Til forskjell fra ungdommene som trivdes bedre under koronanedstengingen fordi de syntes det var deilig å slippe et negativt sosialt miljø på skolen, var det for denne gruppa snarere slik at de mestret og trivdes både med det sosiale og det faglige på skolen til vanlig. Det å ha trygge relasjoner med jevnaldrende fra før, ble en stor styrke når koronaen kom. Kristian fra Bygdeby fortalte for eksempel at: «Jeg har hatt det egentlig helt greit, det har bare blitt mye dødtid og sånne ting. Men jeg har hatt kontakt med folk, og jeg spiller med folk og chatter med folk og sånt. Så nei, det har egentlig vært veldig normalt, på en måte. Det har føltes veldig normalt ut.» Da Kristian gikk i åttende ble vi kjent med han som en utpreget sosial gutt som var mye med venner ute og på ungdomsklubben, og hadde mange relasjoner – både klassevenner og det han kalte «nettvenner» via sosiale medier og gaming. For Kristian var kanskje det at han allerede hadde utstrakt etablert kontakt på sosiale medier og gaming med sine vanlige omgangsvenner noe av det som gjorde at situasjonen opplevdes som ganske vanlig og uproblematisk.

Noe som kjennetegnet flere av disse ungdommene, var at de til vanlig kunne være nokså overveldet av krav fra ulike arenaer på en gang. For disse var det sosiale ofte en glede, men også en arena som krevde tid og krefter, som ofte kom i konflikt med det å nå faglige mål. Leah fra Strandby var utpreget sosial og hadde mange baller i luften på fritida, samtidig som hun tok skolearbeidet seriøst. Nå var det deilig å kunne konsentrere seg om skolearbeidet fullt og helt. Vennene hennes ventet jo. Ellinor, også hun fra Strandby, sa at hun ikke savnet å ha kontakt med noen:

Ikke egentlig. Jeg har liksom kontakt med dem jeg trenger å ha kontakt med, på en måte. [...] Jeg snakker mer med bare dem jeg pleier å snakke med. At jeg ofte snakker med dem hver dag, på en måte. Istedenfor å snakke med mange forskjellige.

Til forskjell fra de ungdommene vi beskrev ovenfor, som syntes det var deilig å slippe det sosiale på skolen, framsto disse ungdommene som særskilt trygge sosialt, enten fordi de så på dette som en mulighet for å fordype seg i skole og de nærmeste vennskapene, eller fordi de var trygge nok på vennsrelasjonene sine at de kunne unnvære å pleie vennskap veldig tett i en periode til fordel for å jobbe konsentrert med skolen.

En del av ungdommene i denne gruppa utpreget seg også da vi intervjuet dem på åttende trinn. Mange av dem var det vi omtaler som selvsikre optimister, kjennetegnet av framtidstro, tro på egne evner og en kosmopolitisk innstilling til framtida (Eriksen, Stefansen, & Ødegård, kommende). Disse ungdommene var også under koronapandemien preget av en særlig trygghet og selvstendighet. De fleste erfarte også gjennom nedstengingen at de mestret det å ta ansvar for egen læring, selv om det kunne være krevende med manglende struktur og oppfølging. Noen oppdaget at de mestret dette særlig godt, og så ut til å finne glede i mestringen. Det kan hende at for denne gruppa ble noen viktige evner tydelige for dem selv. De fikk mulighet gjøre det meste ut av situasjonen ved å være målrettet, men på en fleksibel måte: mens de til vanlig prioriterte flere områder av livet høyt, oftest skole, venner og trening, fokuserte de i denne situasjonen på skolearbeidet, og lot venner og fritidsaktiviteter vente. De var trygge nok sosialt til å ha råd til å prioritere det faglige og visste at vennene ville være der etterpå. Ungdommene har også noen viktige kompetanser selv. De har forutsetningene til å lese og fortolke den nye situasjonen de er i – som er helt ny og svært ulik slik skolen vanligvis er opplevd; premissene for skolens undervisning og bedømmelse ble endret over natten. Dette krever en kompetanse som ikke alle ungdommene har, til å endre taktikk i takt med endringen av de sosiale og faglige kodene fra ordinær skole til digital skole, og til å forstå hva som er greit å gjøre i denne nye situasjonen – for eksempel hvordan de kunne få god hjelp av læreren når de trengte det over nett (eller telefon), i stedet for i klasserommet. De som klarte dette hadde en type kompetanse som gjorde dem i stand til å sømløst gå fra normer, praksis og regler i det fysiske klasserommet, til å håndtere den heldigitale skolen i en tid der ingen, selv ikke læreren, var helt sikre på hva disse normene skulle være.

Disse ungdommene hadde mange iboende ressurser som hjalp dem under nedstengingen, men samtidig var det også ressurser rundt ungdommene som bidro til at de trivdes såpass godt. Det de hadde til felles var trygge, faste rutiner hjemme og etablerte, stabile, gode vennskap. Det var en begrenset spredning i klassebakgrunn. De fleste hadde middelklasseforeldre, men det var også et par med arbeiderklassebakgrunn. De fleste i denne gruppa var fra Strandby, det mest velstående oppvekststedet. Det å jobbe hjemmefra ga ro og konsentrasjon, og så ut til å gi dem en positiv opplevelse av det faglige utbytte av hjemmeskolen. De hadde alle egne rom hjemme hvor de jobbet med skolearbeidet, og visshet om enkel tilgang på hjelp fra foreldre – selv om de oftest ikke benyttet seg av foreldrenes hjelp. Som Leah anerkjente, var dette en ganske privilegert situasjon: «Det blir jo veldig mye sånn at du må på en måte lære deg selv litt da. Og for meg så er ikke det på en måte et så stort problem i forhold til at jeg kan få såpass god hjelp hjemme hvis jeg trenger det.» De hadde muligheten til å be om hjelp hjemmefra, og også fra lærere kompetente og tilstedeværende voksne, og et hus med mulighet til å trekke seg tilbake.

Det er tungt

Det er en gruppe ungdommer som beskrev situasjonen med begreper som «tungt», «det går dårlig» eller «verre». Det var også for disse ungdommene det faglige, det sosiale og familielivet som ble definerende for situasjonen. Det som gjorde koronanedstengingen vanskelig handlet i stor grad om at det faglige fungerte dårlig, det sosiale ble vanskelig, eller det var noe som var vanskelig i familien. Alle i denne gruppa hadde utfordringer med flere av disse elementene på en gang.

Noen ganger var det det faglige og det sosiale som var mest krevende. Stina fra Industribygd, for eksempel, syntes ikke det fungerte bra med hjemmeskole i det hele tatt, verken faglig eller sosialt. Hun formidlet sterkt at hun mislikte korona-situasjonen med hjemmeskole og isolasjon fra venner. Det var alt for vanskelig å få hjelp av læreren når hun trenger det, og hun syntes det var mer å gjøre: «Du får ikke liksom den hjelpen du trenger. Og så – det blir mer komplisert. [...] Oppgavene blir vanskelig, for hvis du ikke skjønner så blir det mer. Det er vanskeligere å spørre om hjelp da.» Hun mislikte å ha hjemmeskole på alle måter og ble sjokkert da hun hørte at skolen skulle stenge, og hun gledet seg til den åpnet igjen. Men det var mye varme og hygge hjemme med familien, pappa og stemor. De hadde felles prosjekter, og fant på mye gøy og tull sammen. Da hun fikk spørsmål om hva hun syntes var best med nedstengingen: «Jeg vet ikke, jeg ser ikke noe positivt på det egentlig. Jeg får mer tid med familien min da. Det får jeg.»

For Jon-Fredrik fra Bygdeby var det også svært krevende både faglig og sosialt. Det var forvirrende i starten da skolen stengte. Han var usikker på hvordan lærerne skulle håndtere det og hvor mye jobb det skulle bli. Han var også litt på utsiden av det sosiale i klassen. Han sa han gledet seg til å møte klassekameratene, men hadde ingen nære venner. De han spilte fotball med, spilte data under nedstengingen «siden fotballbanen er stengt så de ikke har noe annet å gjøre». Men

han snakket om hva de andre gjorde, som om han sto på utsiden og så inn. Han var også åpen om at han trengte mye hjelp på skolen, og at det ikke var tilgjengelig for han nå på den måten han hadde behov for:

Intervjuer: Syns du det er greit eller, å, å jobbe hjemme?

Jon-Fredrik: Ja... [nøler] Jeg ville heller vært på skolen enn å drive med dette – enn å drive med det her, fordi jeg [ikke hørbart] lettere å jobbe på skolen. For da får du liksom den – ja, da får du hjelp og sånne ting. Enn – liksom i hjemmet har du liksom bare de få, få foresatte da som kan si noe.

Intervjuer: Betyr det at du gleder deg til det åpner igjen eller?

Jon-Fredrik: Eh, ja, det vil jo bli greit. Fordi da får jeg liksom den hjelpa jeg trenger da.

Det var lettere for han å jobbe med skolearbeid når han var på skolen. Han trengte en del hjelp til skolearbeidet sier han, og det var ikke like lett å få nå, heller ikke fra foreldrene.

Noen av ungdommene opplevde utfordringer på alle tre arenaer på én gang: skolen, sosialt og hjemme. Rannveig fra Industribygd var en av dem. Hun likte i utgangspunktet ikke skolen så godt og hun jublet da skolen skulle stenge. Da vi snakket med henne, begynte hun allikevel å synes at det var veldig kjedelig og opplevde seg som motløs, at det ble vanskelig og var mye å gjøre. Da hun ble bedt om å fortelle litt om hvordan gårdsdagen hennes hadde vært, fortalte hun at hun la seg rundt tre-tida natta før, og sto opp klokka ni:

Også når vi står opp, så av og til så har vi Teams-møter, av og til så har vi ikke Teams-møter. Det kommer an på. Fredag hadde vi ikke Teams-møte, så da skrev læreren «Ja, da har skolen starta, jobb!» og så ga hun oss liksom leksene. Og så var det sånn: «Alle som er våken, må sende en tommel opp da.» Og jeg våknet sånn klokka ni, sendte tommel opp, også sovnet jeg. [...] Også sånn klokka elleve så sto jeg opp.

Det var ikke bare gårdsdagen som ikke fungerte så godt. Hjemmeskolen hadde vært ganske overveldende for henne:

Det var liksom en dag den uken her der jeg ga opp, sånn skikkelig ga opp. Jeg bare «jeg orker ikke mer, jeg orker ikke gjøre leksene». Så jeg møtte ikke opp på sånn to-tre dager på rad, så sendte skolen melding til mamma om at jeg driver og ikke møter opp og sånt, og hvis jeg ikke møter opp så får jeg konsekvenser. Så da sa (hun) «prøv igjen», også prøvde jeg igjen. [...] Jeg gikk inn, også så jeg at det var dritmasse lekser, og jeg orket liksom ikke å prøve. Også så jeg på *Thirteen reasons why*⁴, også liksom, jeg så

⁴ *Thirteen reasons why* er en populær, men også kontroversiell serie på Netflix tar utgangspunkt i en tenårings selvmord (Koplewicz, 2017).

på det og tenkte sånn «du må kanskje inn og se på leksene og sånt», så gikk jeg inn, så var det masse lekser, og jeg bare «nei, nå gir jeg opp. Jeg vil heller dø». Så begynte jeg å tenke sånn her, også orket jeg ikke mer, og bare fortsatte å se på serie. [...] Det var så masse, også – jeg var skikkelig deprimert de dagene liksom. Jeg bare orket ikke.

Hun savnet også veldig å møte venner, og syntes det var det vanskeligste. Men forholdet hennes til vennene var nokså sårbart. I intervjuet med Rannveig da hun gikk i åttende, kom det fram at hun hadde en del utfordringer med venner, klassemiljøet og hadde et vanskelig forhold til kropp og spising. Hun kalte seg da en «gamerjente» og hadde ingen andre fritidsaktiviteter. Nå fortalte hun at hun hadde gjort en del endringer: «Det var i åttende jeg gikk, også var det sommerferie der jeg begynte å tenke sånn, du må ikke bare sitte her og spise masse og så si at du er lei av kroppen din også gjør du ingenting med det, tenkte jeg. Også begynte jeg faktisk å trene, også jeg farget håret mitt, og så forandret jeg meg hjemme». Nå følte hun at hun ble mer likt: «Jeg føler at jeg blir mer likt. [...] Av dem, av jentene, jeg følte meg mer populær, for å si det sånn. [...] Jeg vet at de tenkte vi vil ikke henge med henne, for hun ser ikke så fin ut, har rare rykter på seg, men nå har det forandra seg skikkelig, jeg har fått mer bestevenner, mer venner.» Det var fint å være sosial, for da kunne hun ikke drive med det hun kalte for å «overtenke». Men nå, når hun var alene under nedstengingen, begynte hun med det igjen. Dermed ble hun deprimert, fortalte hun. Hun snakket ikke med andre om det, heller ikke med foreldrene. Hun sier hun har holdt det for seg selv: «Jeg liker ikke å snakke om det. Pluss at, de sikkert bare sånn her 'haha, er du deprimert', også flirer de. Støtt så, søstera mi, hvis jeg er syk eller noe sånt, så bare flirer hun og bare 'er du syk, er du deprimert, oh my God, Rannveig.'».

Det var både gutter og jenter som opplevde koronanedstengingen som overveiende negativ. Alle hadde foreldre med arbeiderklassebakgrunn, og to hadde foreldre som mottok velferdsoverføringer. For disse ungdommene tydeliggjorde situasjonen store mangler eller utfordringer i deres sosiale liv, i forholdet til skolen eller til familien. De opplevde at de ikke fikk den hjelpen de trenger fra læreren. De fikk ikke til å be om hjelp selv, og skolene klarte heller ikke klart å hjelpe dem, og de hadde sjelden mulighet til å få støtte til skolearbeidet fra foreldrene. Flere av dem framsto som om de hadde det vanskelig psykisk, som Rannveig, som selv sa hun var deprimert og fylte skoletida med å se *Thirteen reasons why*. En del av disse informantene ble vi kjent med på åttende trinn som ungdom vi tenkte at hadde et sviktende grunnlag i livet, med usikre bånd til lokalmiljøet og venner, til skolen og til foreldrene. Også nå fortalte de om familier med lite varme og nærhet. Enten var de preget av stor distanse mellom seg selv og foreldre og også søsken og at det er svake emosjonelle bånd, eller det var store konflikter og at de ikke orket å være så mye hjemme. Dette gjorde at grunnlaget for å håndtere denne unntakstilstanden var nærmest fraværende: de hadde stort behov for faste rammer og relasjoner, men liten eller ingen hjelp til å håndtere krisen.

Diskusjon

I kapittelet ser vi hvordan livstilfredsheten ble satt på prøve i denne tida da vante rammer og nærkontakt med jevnaldrende i stor grad forsvant. Hva kan disse funnene om hvordan de hadde det under unntakstilstanden fortelle om ungdommers kapasitet til å mestre brudd og uforutsigbarhet og deres behov i utfordrende situasjoner?

Deres livstilfredshet under koronanedstengingen hang sammen med særlig tre elementer: familie, venner og skole. Hvordan de hadde det var betinget av deres opplevelse av tilhørighet til familie og venner, og av deres opplevelse av mestring av skolearbeidet. Vi ser at i situasjoner som denne som preges av brudd og uforutsigbarhet, krevdes et større emosjonelt arbeid med å skape rutiner og å mestre det faglige og det sosiale. Det som tydeliggjøres gjennom analysene i dette kapittelet er i hvor stor grad evnen til å håndtere og mestre den urolige og annerledes situasjonen de ble kastet inn i, handler om kapasiteten til å gjøre dagliglivet meningsfullt, å ha selvdisiplin og evne til å omstille seg. I særlig den psykologiske litteraturen er dette kvaliteter ved individet som ofte konseptualiseres med begrep som «coping» eller «resilience», som innebærer blant annet individets motstandsdyktighet og fleksibilitet i møte med utfordringer. Ofte er motstandsdyktighet og evne til mestring forstått som individuelle karaktertrekk, i så stor grad at sosiologer har kalt det for en «heltefortelling»: det handler om enkeltpersonen som står overfor store utfordringer, men som på grunn av sine iboende evner til å mestre, omstille seg og stå i det, allikevel kommer gjennom utfordringene – gjerne styrket (Estêvão, Calado, & Capucha, 2017). Slike personlige egenskaper var også relevante under koronanedstengingen: Gjennom ungdommenes ulike erfaringer ser vi hvordan koronasituasjonen synliggjorde hvilke evner som er sentrale for å håndtere en unntakstilstand. Det er de ungdommene som framstår med stor grad av sosial trygghet og faglig selvstendighet som ser ut til å ha hatt det best under korona. Men mer generelt finner vi at evnen til å håndtere motgang, kriser og brudd, «resiliens», ser ut til å handle om evnen til å gjøre hverdagslivet meningsfullt, og evnen til å akseptere utfordringer som muligheter med mestrings-tro og fleksibilitet. Dette er også evner som er sentrale for å håndtere hverdagslivet i mer normale tider (Cahill & Leccardi, 2020).

Samtidig ser vi at de ulike måtene ungdommene møtte denne situasjonen på, dreier seg om langt mer enn individuelle karaktertrekk. Snarere er hvordan de hadde det under korona, mestringen og nederlagene ungdommene opplevde, betinget av sosiale forhold og prosesser. Standardfortellingen som omtrent halvparten holdt seg til – at det gikk greit nok, men med utfordringer både sosialt og med skolearbeidet – synliggjør ikke betydningen av ungdommenes familieressurser i særlig stor grad. Men innenfor de alternative fortellingene, de mer spesielle erfaringene som representerer ulike ekstremer, hadde ressursene rundt ungdommene særlig mye å si. Ungdommenes svært ulike erfaringer er dypt forankret i ressursene i familien: økonomisk og kulturell kapital, emosjonell og faglig støtte og kjærlighet og varme, og i ungdommenes sosiale bånd til medelever og venner, deres posisjon i klassen og i fritidsaktiviteter – deres sosiale sikkerhetsnett blant jevnaldrende.

3: Mellom myndig og umyndig: De unges fortolkning og forhandling av smitteverntiltakene

Innledning

Da vi snakket med ungdommene i april 2020 gjaldt de strengeste smitteverntiltakene: Skolene var stengt. Kulturarrangementer, idrettsarrangementer og organisert idrettsaktivitet var forbudt, også om det var utendørs. På dette tidspunktet økte antallet smittede og døde i Norge hver dag. Dette var en situasjon verken ungdommene eller foreldrene deres hadde opplevd tidligere. Anbefalingen fra helsemyndighetene var å begrense antall «nærkontakter» og å holde minst to meters avstand innendørs. Utendørs ble man oppfordret til å ikke være nærmere enn én meter, og ikke være mer enn fem stykker sammen, om man da ikke var i samme husstand. Ved symptomer på luftveisinfeksjon måtte man i hjemmekarantene. Ved påvist eller sannsynlig smitte av Covid-19 måtte man i hjemmelisering. Innreisende til Norge fikk karanteneplikt (Regjeringen, 2020).

Tiltakene fra helsemyndighetene var hovedsakelig formidlet som anbefalinger og retningslinjer. Det ga ungdom og foreldrene deres anledning til å oversette kollektivt samfunnsansvar til familiespesifikke tiltak. I dette kapitlet undersøker vi hvordan rådene ble fortolket i praksis av ungdom. Vi undersøker hvordan ungdom fikk nyheter om viruset og hvilken rolle foreldrene spilte for håndheving av tiltakene, og ser til sist på hvilket rom ungdom hadde for selv å ta kritiske standpunkt til helsemyndighetenes råd. Var det motstand eller tilpasning som preger deres holdninger? Tok de aktivt eller passivt grep om sin egen holdning og praksis?

En undersøkelse gjort blant ungdom i Oslo under koronatiltakene i april-mai 2020 viste at et stort flertall av de unge fulgte regler om håndvask og sosial distansering, og de hadde høy tillit til regjeringen (80%) og helsemyndigheter (92%) (von Soest, Pedersen, Bakken, & Sletten, 2020). Ungdommene vi snakket med gjenspeilet dette og fortalte nærmest uten unntak at de hadde tillit til at regjeringens tiltak var riktige og viktige. Deres frykt og bekymring når det gjaldt smitte, handlet stort sett om helsen til eldre familiemedlemmer og de i risikogrupper. På et overordnet plan tok ungdommene sin rolle under samfunnskrisen på alvor, men med ro og aksept. Det til tross for at de mistet skole- og fritidsarenaen, og slik sett ble henvist til hjemmeisolasjon. Som vi så i det forrige kapitlet, innebar dette til dels store tap, savn og vansker for ungdommene. Hvordan skal man forstå ungdommenes samtykke til restriksjonene de ble pålagt av myndigheter og foreldre? Lydigheten ungdommene så ut til å utvise kan tolkes positivt, men også til en viss grad som passivitet og at de hadde liten grad av demokratisk bevissthet. I dette kapitlet skal vi se på hvordan vi kan forstå ungdommenes muligheter til medbestemmelse.

Vi begynner kapitlet med å undersøke hvordan ungdommene fikk informasjon om tiltakene, og deretter foreldrenes rolle som portvoktere. Måten familien møtte

informasjon fra myndigheter og skole dannet grunnlag for ungdommenes eget handlingsrom. Så beskriver vi ungdommenes samfunnsbevissthet og meningsdanning. Selv om de på overflaten agerte svært likt – med å være hjemme og følge smittevernradene – ser vi en variasjon som vi skjematisk systematiserer i en firefeltstabell: På den ene aksene ser vi en variasjon i hvor stor grad de opplever å være passive eller aktive aktører i koronasituasjonen, og på den andre aksene ser vi en variasjon i hvorvidt de utviste tillit eller motstand mot tiltakene slik de ble forfektet av foreldre og myndigheter.

Nyheter og informasjon om viruset og tiltak

Alle ungdommene fikk med seg informasjon om viruset og tiltak på et eller annet vis. For ungdommene var viktige kilder foreldrene, til en viss grad venner og sosiale medier og skolen, både gjennom konkret informasjon om tiltak, og gjennom skolefag som samfunnsfag. Men mange fikk også informasjon om virusets spredning i verden og den norske regjeringens håndtering gjennom nyheter. Særlig var det mange ungdommer som fulgte med på VGs Snapchat-kanal. Denne kanalen til nyheter var enten hovedkilde eller sekundærkilde til nyheter hos de fleste ungdommene. Noen få snakket om at de leste nettaviser. Nettavisene og nyheter på Snapchat hadde det til felles at ungdommene leste dem alene. Dette sto i motsetning til radio og TV; det å se på nyhetene på TV var noe ungdommene gjorde sammen med familien, og sjeldent alene. Det samme gjaldt å høre på radio, som noen av ungdommene fortalte at sto på hele tida på kjøkkenet eller i bilen. Radioen ble på den måten en tilfeldig nyhetskilde, i motsetning til nyhetene på TV, som flere av familiene så på sammen som en del av hverdagsrutinen. Nyhetene på NRK og TV2 var viktige kilder til nyheter som ungdommene hadde tillit til.

Med få unntak fortalte de fleste av ungdommene at de sjeldent eller aldri diskuterte nyheter om koronavirus med venner, men blant de som aldri fikk med seg nyheter selv, kunne venner og foreldre være en sentral kilde til informasjon. Ellinor fra Strandby fortalte at hun fikk informasjon indirekte: «Enten så sier moren min det til meg, eller så har jeg andre venner som liker å se på nyheter, som sier det videre til meg.» Hun var en som tok situasjonen med stor ro, og syntes det gikk veldig greit med tiltakene fordi de passet livsstilen og hobbyene hennes bra. Verken moren eller vennene var særlig bekymret. Ellinors eksempel kan virke passivt, men hun fortalte at hun hadde tillitt til og tro på tiltakene som var iverksatt, og at det var viktig å følge myndighetenes føringer. Det bare hadde seg slik at de ikke utgjorde en veldig stor forskjell for hverdagen hennes: «Det er helt greit, egentlig [med regjeringens tiltak]. Fordi sånn – det er jo ikke helt forbud mot å være ute, man kan jo gå ut. Men uansett, så har jeg ikke pleid å møtes med mer enn fem mennesker.» Hun var klar over de gjeldende reglene, og forholdt seg til disse med ro og fokus på egne prosjekter.

Uansett nyhetskilde fortalte de fleste at de i denne tida så mer på nyheter og var mer opptatte av hva som skjedde i samfunnet – men det gjaldt primært koronasituasjonen, og ikke nødvendigvis andre nasjonale eller geopolitiske saker. I noen

familier var det å følge med på nyheter noe de hadde som vane å gjøre allerede. I disse familiene ble gjerne politikk og samfunnsspørsmål diskutert i fellesskap over middagsbordet, eller man så på nyhetssendinger sammen. I familien til Håvard fra Stasjonsby fulgte de fast med på Debatten og nyheter på NRK hver kveld. Han og foreldrene så på det sammen. Han så også nyhetene på TV2 og leste VG innimellom for å se på smittetallene. Det var interessant for Håvard å følge hvordan antallet smittede stadig endret seg. Philip fra Strandby var også veldig oppdatert på nyhetsbildet og hadde mange refleksjoner rundt situasjonen og effektene koronaviruset kunne ha på samfunnet på lengre sikt. Han hadde skilte foreldre, og når han var hos faren så kunne han se på BBC og CNN i tillegg til NRK som han pleide å se på. Han fulgte med på nyhetene sammen med faren.

Det å se på nyhetene sammen med familien, betydde imidlertid ikke nødvendigvis at familien diskuterte nyhetene sammen; i familien til Mari fra Industribygd så de på nyhetene på NRK og TV2 sammen i stua hver dag, men nyhetene var ikke et utpreget samtaletema: «Nei, vi prater ikke så mye om det. Vi får det med oss og så vet vi det liksom». I hennes og lignende tilfeller hadde familien rutiner for å motta nyhetene, men ikke å reflektere over dem. Familien til Lars fra Bygdeby så på nyheter med familien mens de spiste middag: «Jeg ser som oftest på nyhetene som går klokken syv, når vi spiser middag. Men jeg følger ikke sånn veldig mye med utenom det. [...] Hvis vi ser på [nyhetene på] TV så er det ikke så mye annet å se på.» På spørsmål om de snakket om koronakrisen og hva som skjedde i samfunnet med foreldrene, svarte Lars kontant «nei». I familien hans snakket de ikke om koronasituasjonen. Men foreldrene forfektet rådene overfor Lars nokså strengt: «Jeg får ikke lov til å være med noen venner, men jeg får lov til å være ute». Han forholdt seg passivt aksepterende til informasjonen han fikk, og syntes situasjonen var kjedelig og ensom.

I andre familier hadde ungdommene enda smalere kilder til nyheter og informasjon om det som skjedde, og det var få eller ingen å diskutere de med. Karl fra Stasjonsby, som var en av dem som opplevde situasjonen som tyngre og mer krevende enn de fleste, fulgte ikke selv med på nyhetene gjennom noen kanaler, men fikk all informasjon via bestemoren: «Hun er ganske redd for korona på en måte, så det kan hende at hun overdriver noen ganger, men jeg vet ikke.» Han resonerte at hun nok kunne overdrive situasjonen på grunn av frykt, men han oppsøkte ingen andre kilder til nyheter. Den situasjonen lignet på det Ivar fra Bygdeby fortalte, som også var en av dem som opplevde situasjonen som mer krevende enn de fleste. Han ble holdt oppdatert av onkelen sin på 20 år som sendte ham bilder og smittetall. Det var ingen andre i familien han snakket med om situasjonen, og han holdt seg stort sett ute i byen og i skogen sammen med vennene.

Også ungdommene som ikke selv fanget opp nyhetssendinger var godt orientert om rådene fra helsemyndighetene. Men om foreldrenes tolkning av regjeringens tiltak i høy grad avgjorde ungdommenes handlingsrom, så betydde ikke det at ungdommene ikke gjorde sine egne tolkninger av situasjonen. Konsumeringen av

nyheter alene var ikke nok for at ungdommene bevisst tok stilling som samfunnsborgere. Foreldrenes initiativ til å snakke om situasjonen med barna sine kunne bidra til å gi de større perspektiv på situasjonen og restriksjonene. Det avgjørende her er meningsskapingen ungdommen inviteres til å delta i. Foreldrene spilte, som vi skal se, en åpenbar rolle i begrensningen av ungdommenes frihet. Foreldrenes rolle i å stimulere til bevissthet om samfunnsdeltakelse var mer subtil, men allikevel svært betydningsfull for hvordan ungdommene oppfattet situasjonen de ble satt i.

Foreldre som portvoktere

Regjeringen håndhevet restriksjonene på ungdommenes hverdag gjennom å stenge skolene, men på fritida var det *foreldrene* som håndhevet restriksjoner på ungdommenes liv, særlig regler for ungdommenes kontakt med venner. Disse restriksjonene var basert på råd om begrensning av smittespredning fra helsemyndighetene.

I en del tilfeller var foreldrenes restriksjoner nokså strenge fortolkninger av helsemyndighetenes anbefaling om å holde avstand. En vanlig, men nokså streng håndheving, var at ungdommene bare fikk lov av foreldrene til å møte én fast venn, ikke kunne gå hjem til hverandre, og/eller bare fikk være ute i et begrenset tidsrom. Men det var også mange som hadde det strengere, og ikke fikk møte noen venner i det hele tatt, som Unni fra Bygdeby, som sa at «jeg har ikke vært ute med venner og sånne ting. For det har jeg ikke fått lov til da», eller Erlend fra Industribygd, som fortalte: «Jeg har ikke sett vennene mine på flere uker.» Foreldre hadde ulike grunner til å forfekte de sosiale restriksjonene relativt sett strengt. Ofte var det av hensyn til familiemedlemmers helse. Noen ganger spilte økonomiske hensyn inn, som for Lone fra Strandby, som hadde hjemmeværende mor, hvor faren var familiens økonomiske drivkraft. Foreldrenes bekymring handlet om at far skulle bli syk slik at han ikke kunne jobbe. Derfor hadde Lone strengere restriksjoner enn mange av sine venner, og hadde kun møtt vennene sine tre ganger siden skolen stengte. Noen av ungdommene hadde foreldre som kom fra land der de hadde erfaring med farlige, smittsomme sykdommer fra før, og tok sin rolle i å hindre spredningen av koronaviruset med stort alvor og selvfølge. Andre hadde foreldre som kom fra land der spredningen har vært ute av kontroll, og der nyheter fra hjemlandet gjorde at bekymringen og alvoret ble langt større enn hos de som ikke hadde tilsvarende relasjoner og erfaringer. Faren til Laura fra Stasjonsby var fra et av de landene der smittespredningen var størst og der belastningen på helsevesenet var kritisk. Laura fikk ikke lov til å gå ut av hagen, og møtte ingen venner. Slike erfaringer kan være med på å forklare tall som viser at en av de gruppene av ungdom overholdt tiltakene mest, var minoritetsungdom (von Soest et al., 2020).

Andre opplevde at foreldrene ga dem større frihet enn sine klassekamerater. Disse ungdommene fikk relativt sett ganske stor frihet til å møte venner, selv om foreldrene som oftest forholdt seg til smittevernradene. I noen tilfeller åpnet det seg et rom for forhandlinger der ulike råd sto i motsetning til hverandre. Dette kom tydelig fram for Håvard fra Stasjonsby, som var aktiv i en idrett. Faren til Håvard

var treneren hans. Håvard satset på en karriere innen idretten, og for han ville det vært problematisk om han ikke kunne fått trent slik han trengte under koronanedstengingen – også sammen med andre. Men dette behovet kom i konflikt med rådene fra forbundet, som ikke anbefalte flere enn to stykker å trene sammen av gangen. Faren mente imidlertid at dette ikke var så farlig – de holdt jo avstand og var utendørs, så de ville være innenfor helsemyndighetenes anbefalinger selv om de trente flere sammen. Håvard fortalte: «Han [faren] vet jo at korona er ikke noe farlig for oss. Eh, eller vi vet - det vet vi jo ikke helt da, men [...] vi prøver å følge noen råd, men det er jo ting vi ikke bryr oss så veldig mye om, som å være ute og [trene].» Fordi faren vurderte det å trene utendørs sammen til å være innenfor helsemyndighetenes råd, var de komfortable med å bryte forbundets anbefalinger, og Håvard kunne fortsette med treningen. Forhandlinger og fortolkninger som dette var mer vanlig blant foreldre som hadde mer ressurser og som i stor grad var vant til å ha en stor grad av personlig frihet – og til å forhandle om regler.

Mens noen foreldre var strengere og noen ga større frihet, var en tredje type erfaring at ungdommene i liten grad merket til noen endringer i hverdagen, annet enn at skolen var stengt. Noen av disse var ungdommer som sa at de uansett ikke pleide å være ute med venner, som Espen fra Industribygd, som bare ønsket å være hjemme og spille slik han pleide, og kunne tenke seg å ha det sånn hele tida. Han trengte ikke noen føringer fra foreldrene, for han var uansett bare inne. Det var også noen ungdommer som ikke hadde noen regler hjemmefra – og var ute hele tida også under nedstengingen. Ivar fra Bygdeby fortalte at han var ute hele dagen sammen med andre jevnaldrende som heller ikke hadde strenge regler hjemmefra. De var bare ute og hang, eller de gikk i skogen. Ivar fortalte at: «Enkelte får jo ikke lov til å gå ut av foreldre og sånn. Men de som liksom får lov, da er det liksom sånn, da møtes vi. Sånn som i morgen, da har jeg avtalt med fem-seks stykker å gå en tur [...] og sånne ting opp i skauen der. Han fortalte at han ikke er så glad i være hjemme. Det er trangt om plassen der og han føler ikke noen sterk tilknytning til familien. Formuleringen «de som får lov» viser at Ivar og vennene forholdt seg til foreldrenes regler, heller enn myndighetenes råd. Han ville heller være ute med venneflokket, så han var ute så mye han kunne. For ham var det mindre stabilitet og trygghet i hjemmet, han følte han ikke «hadde noe til felles» med familien, og han foretrakk å ikke være med de mer enn han måtte. I motsetning til Håvard foregikk det ikke en forhandling om smittevernreglene. Snarere ble de ignorert. På spørsmål om moren synes det var greit at han var ute: «Ja, hun syns liksom ikke at jeg skal skilles ifra andre ungdommer da.» I slike tilfeller var det stengingen av skolen som utgjorde den største forskjellen, og det var myndighetene direkte som sto for endringen i hverdagslivet deres.

Totalt sett viser bredden i ungdommenes ulike hverdagserfaringer med myndighetenes tiltak at de aller fleste opererte innenfor helsemyndighetenes anbefalinger, noe som bekreftes i andre studier (von Soest et al., 2020). Men utover det, viser dette i hvor stor grad ungdommenes handlingsrom ble styrt av foreldrene. Ungdommene opplevde at det var *regjeringen* som hadde stengt skolene og begrenset den delen av hverdagen, mens det var *foreldrene* som

håndhevet de sosiale restriksjonene av fritida. Slik fikk foreldrenes individuelle tiltak en kollektiv tyngde, og de opererer med tilliten til myndighetene i ryggen. Rådene fra helsemyndighetene var ikke juridisk bindende dersom man ikke var i karantene. Det er dette som ga et rom for tolkningsfrihet og fleksibilitet for befolkningen, men for ungdommene var det fortsatt foreldrenes tolkning som kontrollerte handlingsrommet. Ikke minst ser vi her at den enkeltes familieforhold i stor grad påvirket deres grad av sosial og fysisk bevegelsesfrihet. Avgjørende familieforhold fikk umiddelbar konsekvens for ungdommenes hverdagsliv under korona: familiemedlemmers helse, foreldrenes grad av bekymring og tidligere erfaringer med smitte, relasjoner til land der smittespredningen var ute av kontroll. Men også familiens kulturelle og materielle ressurser spilte inn, og foreldres innsikt i og forståelse for situasjonen og kompetanse til å forhandle innenfor rådene.

Ungdommenes forståelser og fortolkninger: tillit og dissens

Støttet ungdommene foreldrenes vurderinger? Ungdommene sto, i motsetning til voksne og barn, i en utydelig posisjon mellom å bli fortalt hvordan de skulle forholde seg til pandemien og å gjøre seg opp en egen mening basert på sin forståelse og fortolkning av situasjonen. Foreldrenes ulike fortolkninger av alvoret i situasjonen og hvor strengt de skulle håndheve tiltakene, var i de aller fleste tilfellene direkte overført til ungdommene. Det betydde ikke at ungdommene ikke også kunne gjøre seg opp sin egne mening basert på det de selv fant ut om viruset og tiltakene. Her så vi en del ulike former for gryende samfunnsbevissthet – og igjen så vi hvor avhengig dette var av ungdommenes familieressurser og kontekst. Vi fant det nyttig å se på ungdommenes samfunnsbevissthet i en enkel modell med ulike møtepunkter mellom å være passiv og aktiv aktør, og hvorvidt de utviste tillit eller dissens til tiltakene slik de ble forfektet av foreldre og myndigheter.

	Aktiv	Passiv
Tillit	1 Bevisst deltagelse	2 Tilpasning
Dissens	3 Motstand	4 Resignasjon

Bevisst deltakelse

Mange av ungdommene var enige med foreldrenes vurdering av situasjonen og deres håndheving av tiltakene. Dette betydde ikke nødvendigvis at de var servile og ukritiske; mange av ungdommene gjorde seg opp sine egne meninger om tiltakene, basert på grunnlag av det de selv visste om situasjonen, men dette var allikevel ofte i tråd med foreldrenes fortolkning. For ungdommer flest framsto tiltakene, og foreldrenes restriksjoner overfor dem selv, som fornuftige og nødvendige. Noen sammenliknet for eksempel situasjonen i Norge med land som var hardere rammet på det tidspunktet, som Sverige og Italia, og de var trygge på at ikke Norge vil havne i samme situasjon som de. Birgit fra Bygdeby så til Sverige og syntes de ventet for lenge med å innføre tiltak. «For eksempel Sverige venta jo alt for lenge med å stenge skolene og sånn. De hadde jo skolene åpne sånn før påsken liksom.» Hun fortalte at hun synes det er riktig med tiltakene som ble innført i Norge. «Det er bedre å vente for lenge enn for kort [med å åpne samfunnet

og skolene] [...] Og det er jo fint at de vil stenge skolene så ikke flere blir smitta.» Birgit synes det gikk greit med hjemmeskole, og bevarte en streng rutine i hverdagen med hjelp av moren. Siden skolen stengte hadde hun ikke møtt noen av vennene sine fysisk. De drastiske tiltakene sto for henne som bevis på handlekraft og at man tok situasjonen på alvor. Som mange andre, hadde Birgit gjennom nyhetene dannet seg et bilde av hva som kunne skje om man ikke tar situasjonen seriøst.

Ungdommer som selv tok en aktiv holdning til restriksjonene på å være sammen med venner, opplevde også situasjonen som tap av frihet, men det var ulikt hvor tungt de tok dette tapet. Når tapet av frihet ble forstått som viktig for familiens eller samfunnets sikkerhet, var den lettere å takle. Det var derfor det å holde seg oppdatert på nyheter og samtale med familien om koronasituasjonen kunne understøtte ungdommenes opplevelse av at de bidro til noe positivt ved å etterleve restriksjonene. Selv de som syntes situasjonen med hjemmeskole og isolering var ille, hadde de forståelse for det og sa at de synes det var riktig at regjeringen innførte så strenge tiltak. Slik sett kan man si at om de opplevde en form for aktivt medborgerskap, at de bidro med samfunnsansvar, så var det med på å gi mening til individuelle savn og tap. Det var «dugnaden» som i fellesskap skulle utgjøre smittevernet. Ungdommenes isolasjon ble til samfunnsdeltakelse. Det var denne fortellingen befolkningen ble innlemmet i via regjeringens pressekonferanser, og stort sett alle vi snakket med hadde tillit til myndighetene og at de strenge tiltakene er riktige og påkrevd av situasjonen.

Nedstengingen under koronapandemien var et øyeblikk med potensial for ungdommenes kritiske utvikling som medborgere. Mange kom med utsagn som ligner det Madelene fra Industribygd sa: «Jeg synes det er bra at vi gjør det sånn, for det at da blir minst mulig folk smittet». Det vitnet om en samfunnsbevissthet og en erkjennelse av at ens individuelle handlinger har betydning for kollektivet man er del av. Det gjør en passiv handling, å sitte hjemme, til aktiv samfunnsdeltakelse. Å følge foreldrenes formaninger kunne være aktiv deltakelse, selv om ungdommene kunne være uenige i foreldrenes tolkning av situasjonen. Dette var det individuelle handlingsrommet ungdommene fant på egen hånd, et rom der ungdommenes medborgerskap hadde utviklingspotensial.

Tilpasning

Det var noen ungdommer som godtok foreldrenes vurdering totalt, uten at de hadde fulgt med selv eller gjort seg opp noen egen mening i særlig grad. Typisk fortalte Birgitte fra Stasjonsby at «mamma er ikke bekymra [for viruset], så derfor er ikke jeg det heller.» Foreldrenes jobber var trygge, og det var ingen i familien som var i risikograppa. Lars fra Bygdeby fikk ikke møte venner i det hele tatt. Det var ingen i familien hans som var i risikograppa, men begge foreldrene var permittert. Han hadde andre venner som heller ikke fikk lov til å gå ut, men noen fikk lov til å være med venner. På spørsmål om hva han synes om at noen får lov til å være mer sammen med venner enn han, sa Lars: «Jeg vet ikke, jeg tenker at det er sikkert en grunn til at vi ikke får lov til å være på skolen, så jeg skal vel

sikkert ikke være mer med andre heller.» Siden fotballtreningene var avlyst, brukte han dagene på å gjøre ferdig skolearbeidet, ta seg en sykkeltur, trikse litt med fotballen og så bare være inne resten av dagen. Han syntes det var tungt og ensomt.

Motstand

Det var ingen tilfeller der ungdommer utviste noen form for aktiv motstand eller kritikk av regjeringens vurdering av situasjonen og deres initiativ til smitteverntiltak, men det var noen tilfeller der ungdommene selv vurderte graden av fare i situasjonen som mindre enn sine foreldre, eller at foreldrenes håndheving var for streng, men som allikevel underordnet seg deres føringer. Jemal fra Industribygd opplevde moren som ganske streng. Hun jobbet deltid i helsesektoren, og han og broren måtte stort sett være hjemme. De kunne ikke spille fotball på løkka lenger. For Jemal handlet hverdagen om å holde seg alene på rommet og spille Playstation så ofte han kunne. Det var en måte for han å takle begrensningene på hans frihet, å aktivt moderere samværet med familien som han syntes det ble for mye av: «jeg liker ikke å være med hele familien som oftest, jeg liker egentlig bare å sitte alene. Bare sånn generelt i huset. Når det kommer til familien, liksom. Jeg kan godt være med venner. Men de – det er ikke sånn at jeg hater familien min. Det er, det blir for mye av det. Jeg liker å være alene [...] jeg bruker å sitte på rommet mitt». Jemals foreldre ble ekstra bekymret av å lese nyheter og konspirasjonsteorier på Facebook, og han måtte moderere nyhetsbildet til foreldrene: «de har vært ganske hysteriske – eller, de ser på Facebook og sånn der, jeg forsøker å si at alt de ser på Facebook ikke er ekte, men de – de følger ganske mye med på nyheter og sånn da.» Jemal var ikke uenig i myndighetenes tiltak, men foreldrenes håndtering av situasjonen, og det han så på som hysteri og mangel på kildekritikk. På spørsmål om hva han syntes om regjeringens drastiske tiltak svarte han: «Jeg forstår det. Hvis du skal få det [viruset] vekk så fort som mulig så må vi ta litt harde grep.» Han hadde større tillitt til beslutningsdyktigheten til myndighetene enn til foreldrene. Samtidig var han bevisst sin samfunnsdeltakelse og hva det krevde av ham.

Moren til Hedda fra Stasjonsby var ikke i noen risikosone, men Hedda fortalte at hun var «bare forsiktig egentlig»: «Jeg vet ikke om jeg kan kalle henne paranoid, men hun er jo veldig redd for koronaviruset da, så det endte jo med at jeg måtte kjøpe sånn tjue sånn munnbindgreier fra en på skolen. [...] Så har hun begynt med at vi skal ha på oss sånn plastikkhansker og gå med munnbind og sånn. Når vi skal handle og sånn.» Hedda brukte det når hun var med i butikken, men: «Jeg merker sånn liksom når jeg går på butikken og sånn så er det sånn at folk prøver liksom å holde seg unna meg liksom. Og ser veldig sånn skremt ut eller skeptisk når de ser på deg liksom.» Dette var tiltak som ble oppfattet som uvanlig drastiske på tidspunktet for intervjuene, men som senere ble langt mer akseptert. Hedda fortalte også at hun var blitt satt i karantene på sitt eget rom etter en joggetur:

Hedda: Når jeg var ute og jogga og når jeg kom tilbake så var det jo da var mamma skikkelig redd for at jeg skulle ha korona og ville at jeg liksom

skulle være i karantene inne på rommet mitt. [...] Jeg bare gikk inn på rommet litt og var der sånn resten av kvelden eller noe sånt.»

Intervjuer: Hvordan synes du det var da?

Hedda: Nei jeg synes egentlig det er litt morsomt. Jeg synes det er litt for engstelig da enn hva det behøver liksom. Jeg var bare ute og jogga liksom. [...] Jeg måtte gå rett inn i dusjen etterpå og putte alle klærne mine i vaskemaskinen.

Hedda syntes moren var litt paranoid på dette tidspunktet, men hun følger hennes føringer for å berolige henne og hun synes det tross alt er viktig å ta situasjonen seriøst. Historien og holdningen til Hedda viser noe av kompleksiteten det var for mange av ungdommene: de var lojale mot foreldrene, og samtidig underlagt foreldrenes regler på godt og vondt. Hedda opplevde at det var noe fornuftig og handlekraftig i mors strenge regler, men hun følte samtidig at det var i overkant ekstremt, og at hennes følelser blir tilsidesatt. Hun opplevde det som pinlig med munnbind i butikken, og hun ble satt i husarrest, noe hun opplevde som en ytterligere belastning, særlig fordi hun opplevde seg som isolert og ensom på rommet sitt hele skoledagen – og nå måtte hun sitte der alene på kvelden også. En ytterligere kompleksitet var at det er hun som ble bedt om å kjøpe munnbind gjennom en fra skolen – og dermed posisjonert som en person med myndighet og ansvar. Hun hadde åpenbart gjort seg opp sin egen mening, slik hun formidlet dette i intervjuet, selv om hun føyet seg etter moren i praksis. Mulighetene for mestring og selvråderett for ungdom var begrenset av lojalitet til foreldre og deres regler, og det kunne være et nokså smalt rom for å finne plass for egen handlekraft og følelser. Det er verdt å merke at både Hedda og Jemal bevarte institusjonell tillit og hadde tro på at regjeringens tiltak var nødvendige. Opposisjonen deres rettet de innover i refleksjon rundt foreldrenes håndtering. Utad var de lydige overfor foreldrene.

På den annen side var det ungdommer som tolket tiltakene *strengere* enn sine foreldre. Dette kan også ses på som en form for aktiv dissens. Iver fra Strandby hadde ingen restriksjoner fra foreldrene. «... de har ikke lagt noen regler, men man må tenke selv egentlig [...] jeg vet jo på en måte hva som er lov og ikke da, så.. det er litt sånn jeg tenker selv. Jeg må på en måte ikke ha noen regler for det». Han var fra et ressurssterkt hjem og brukte mye tid med familien hjemme og ute i naturen. Han fulgte med på nyhetene flere ganger om dagen og holdt seg selv oppdatert. Han hadde møtt noen venner fysisk, men mye mindre enn han pleide: «for det er jo på en måte litt strenge regler for når man skal møtes i virkeligheten da. Så ja, vi møtes ganske mye på sosiale medier.» Det var ikke foreldrene som satt restriksjoner for Ivers omgang med vennene. Han tok den vurderingen selv på grunnlag av råd fra myndighetene. Moren til Marita fra Bygdeby syntes det var helt greit at hun gikk ut og møtte venner, og lagde ingen ytterligere restriksjoner. «Det går egentlig fint å møte folk, synes mamma da». Allikevel møtte Marita bare venner fysisk to ganger, og hun traff ikke bestevenninnen i det hele tatt. Hun savnet å være med vennene, men syntes det var bra med strenge regler: «Jeg

synes det er bra at de setter tiltak, og at det er så mange som følger dem og.» Marita så på nyheter med foreldrene hver dag, men de diskuterer ikke situasjonen i familien: «vi snakker ikke så mye om det, men vi pleier å se på det [nyhetene] sammen.» Bestevenninnen hennes fikk ikke lov av moren sin til å gå ut i det hele tatt. Hun jobbet i helsevesenet. Slik fikk Marita et sammenligningsgrunnlag og valgte selv å kompensere for foreldrenes avslappede holdning.

Resignasjon

Det var noen ganske få ungdommer som i praksis brøt rådene fra helsemyndighetene, men gjorde dette på en måte som ikke innebar en aktiv motstand. Snarere var det, som for Ivar fra Bygdeby, en mestringsstrategi som handlet om helt andre ting når han dro ut i skogen eller hang i skateparken sammen med vennene sine. Han var ikke hjemme fordi han ikke orket å være der. Han var heller ikke særlig oppdatert på nyheter, som vi beskrev ovenfor – dette var ikke en opposisjonell handling; han hadde i realiteten ikke noe annet valg.

Diskusjon

Det er vanlig å tenke på medborgerskap og samfunnsdeltagelse som en fysisk, aktiv handling: som å delta på demonstrasjoner, skrive under på underskriftskampanjer, være medlem i et politisk parti eller organisasjon. Kollektiv handling er en av de fremste markørene for aktiv deltagelse. Dessuten er *dissens* ofte betraktet som definerende for et demokrati, slik for eksempel den politiske filosofen Jacques Rancière (2015) hevder. Uenighet og diskusjon er ofte sett på som helt sentralt for demokrati i praksis, også for ungdom (Skregelid, 2019). For 14–15-åringer under koronanedstengingen kan man spørre seg i hvor stor grad de erfarte at de hadde en egen stemme, opplevde deltagelse eller var bevisste samfunnsborgere under koronapandemien. Rancière, som hadde sin politiske oppvåkning under studentopprøret i Paris i 1968, hadde neppe forestilt seg et medborgerskap tuftet på isolasjon som premiss. Ungdommene satt alene, og det kollektive ved denne handlingen var betinget av den meningsdanningen de selv, familiene og myndighetene gjorde. Ungdommenes vårmåneder 2020 var heller ikke preget av dissens, opprør eller protest. Tvert imot vitner bredden vi har sett i dette kapittelet om at de aller fleste av ungdommene opererte innenfor helsemyndighetenes anbefalinger, noe som bekreftes i andre studier (von Soest et al., 2020).

Ikke nok med at de gjorde som myndighetene ba dem om, men ungdommenes handlingsrom ble i stor grad også styrt av foreldrene. Foreldrene fungerte som portvoktere både til utgangsdøren og til et større narrativ om samfunnsdeltagelse. Ungdommene opplevde at det var *regjeringen* som stengte skolene og håndhevet den restriksjonen på deres hverdag, mens *foreldrene* håndhevet de sosiale restriksjonene av deres fritid. Lydigheten overfor foreldrene ble forsterket gjennom at foreldretiltakene ble legitimert av regjeringens overordnede mål. I praksis så vi altså at det var foreldrenes tolkning av helsemyndighetenes råd og situasjonen som helhet som satt rammene for ungdommens hverdag og bevegelsesfrihet. Den

praktiske betydningen av dette var at den enkeltes familieforhold i stor grad avgjorde deres fysiske bevegelsesfrihet. Slik sett kan man se ungdommenes posisjon i samfunnet som nokså barnlig plassert, underordnet foreldres og myndighetenes bestemmelser, og dessuten avhengig av foreldrenes fortolkninger, tidligere erfaringer og ressurser. De aller fleste – med ytterst få unntak – satt hjemme på rommet, som de ble fortalt, og oppsøkte ikke venner, til stor personlig omkostning.

Men ungdommenes tilsynelatende servile praksis bør ikke mislede oss til å tro at det ikke foregikk noen aktiv meningsdannelse. I dette kapittelet ser vi antydninger til forskjeller i mental innretning, forhandlingsrom og forståelse for situasjonen. Samlet utgjorde foreldrene, helsemyndighetene og politikerne en felles front som presenterte tiltakene som skulle verne ungdommene og deres familier og alle andre mot smitte. *Dissens* mot overveiende tydelige råd og veiledninger fra smittevernleger framsto ikke som særlig rasjonelt. Deres handlinger, som i overveiende stor grad var ikke-handling, å bli hjemme på rommet, viser at de i stor grad lyttet til ekspertene, slik som de fleste voksne. Det er noe som er verdt å løfte fram i en verden som de siste årene har sett en stadig mer ekspert-kritisk befolkning. Det var en likhet i praksis, som skjuler ulike måter ungdommene kan vise samfunnsbevissthet, deltagelse og medborgerskap på. Vi ser noen tilfeller av motstand mot foreldre, men i de tilfellene er det foreldrene som fortolker tiltakene langt strengere enn helsemyndighetenes råd. Det er gjennomgående i intervjuene at ungdommene er trygge på at regjeringen har gjort en god jobb, og at de har innført riktige tiltak. Det kommer til uttrykk blant annet der ungdommene vet godt at det er ulike regler blant de jevnaldrende, men hvor de allikevel aksepterer den ulikheten fordi de for eksempel vurderer strenge tiltak som at de er uttrykk for at man tar situasjonen mer seriøst. Vurdering av hensiktsmessighet er en annen ting og krevde et kunnskap- og refleksjonsnivå som et fåtall av ungdommene – eller noen andre – hadde forutsetninger for. Det eksisterte lite sikker kunnskap om viruset og hvordan det smittet på dette tidspunktet selv i fagmiljøene og hos myndighetene. Det ledet til beslutninger som snarere var basert på et føre-var-prinsipp framfor trygg kunnskap. Ungdommenes valg om å bli hjemme var oftest et aktivt valg, og det var en handling som ga mening til en vanskelig hverdag.

Ikke alle fulgte myndighetenes råd, men selv innenfor flertallet som gjorde det, fant ungdommene rom for kritiske sans og ved å aktivt ta stilling til sitt samfunnsansvar, noe som paradoksalt nok betydde passivitet – å holde seg hjemme. Situasjonen ga en anledning for en del av ungdommene til å forstå seg selv som betydningsfulle deler av noe som er større enn de selv: å forstå seg selv som medborgere. En følelse av samfunnsansvar bidro til å dempe ubehaget ved frihetsbegrensningene.

Slik sett var ungdommer flest aktivt deltagende i den store, nasjonale dugnaden statsminister Solberg manet til. Og for mange var det ikke ukritisk; de fulgte med i media, diskuterte med familiene sine og tok aktivt stilling til at det beste og viktigste de kunne gjøre akkurat nå, det var å holde seg hjemme, som er langt strengere enn det myndighetenes anbefalinger tilsier. Slik Gert Biesta påpeker må man

forstå ungdommers danning av medborgerskap i interaksjon og kontekst (G. Biesta, Lawy, & Kelly, 2009). Det var nettopp ved å selv ta et kritisk standpunkt, og lytte til ekspertene og myndighetene, at ungdommene fikk rom til å forklare, forstå og rettferdiggjøre for seg selv det tapet de gjennomlevde. De unge bevarte en stor grad av institusjonell tillit på tross av store personlige oppofrelser. Det var en kompleks situasjon ungdommene stod overfor. Vurderingen de gjorde av nødvendigheten av restriksjonene de levde under var også grunnleggende for hvordan de rettferdiggjorde restriksjonene overfor seg selv.

4: Oppsummering og lærdommer

I denne rapporten undersøker vi hvordan norske ungdommer erfarte og håndterte samfunnets nedstenging under koronaepidemien våren 2020. På dette tidspunktet gjaldt de strengeste smitteverntiltakene: Skolene var stengt. Kulturarrangementer, idrettsarrangementer og organisert idrettsaktivitet var forbudt, også om det var utendørs. På dette tidspunktet økte antallet smittede og døde i Norge hver dag. Dette var en situasjon verken ungdommene eller foreldrene deres hadde opplevd tidligere.

For det første har vi undersøkt hvordan ungdommene hadde det under koronanedstengingen – deres tilfredshet med livet, de viktigste elementene som var med på å forme erfaringene deres og hva som forklarer de ulike erfaringene de hadde: premisser og ressurser i ungdommene selv og i deres omgivelser. For det andre har vi undersøkt hvordan de fortolket og erfarte smitteverntiltakene og hvilket rom ungdommene hadde og benyttet seg av for kritisk medborgerskap.

Når vi her beskriver hvordan ungdom har hatt det og tatt det under korona, er det en fortelling som dreier seg om tap og savn på den ene siden, og mobilisering i tråd med de svært inngripende tiltakene på den andre. Denne generasjonsbeskrivelsen handler om ungdom som står i en formativ fase og i en ekstraordinær hendelse, og kan kanskje si oss noe allmenngyldig om denne generasjonen ungdom og tida og samfunnet de lever i. Situasjonen kan også være med å forme denne generasjonens verdi- og handlingsmønster for framtida. Det er ungdom med stor grad av tillit til myndigheter og foreldre, til tross for alt nedstengingen kostet for dem, men også en generasjon som balanserer denne tilliten med en gryende kritisk samfunnsbevissthet. Ikke minst er det en fortelling som viser svært tydelig ulikheter mellom ungdommer i Norge i dag.

Studien bygger på 40 intervjuer med deltagere i Ungdom i endring, en kvalitativ longitudinell intervjustudie med ungdommer fra fire ulike oppvekststeder i Norge. Denne rapporten baserer seg på telefonintervjuer foretatt april 2020, da de gikk de i niende klasse, men trekker også veksler på tidligere intervjuer med ungdommene fra 2018 da de gikk i åttende klasse.

I dette kapitlet oppsummerer vi først hovedfunn fra rapporten. Deretter diskuterer vi funnene og hva de kan fortelle oss om ungdoms liv i dagens Norge også utover koronasituasjonen.

Ungdommenes livstilfredshet og mestring under unntakstilstanden

Et av de store paradoksene som oppsto under koronanedstengingen var at alle tilsynelatende gjorde det samme, isolerte fra andre enn den nærmeste familie, prisgitt digitale hjelpemidler for å gjøre skolearbeid, fritidsaktiviteter og å være

sosiale. På samme tid gjorde denne krisen at store ulikheter mellom ungdommers muligheter og forutsetninger ble tydeliggjort og forsterket.

Standardfortellingen: På det tidspunktet de strengeste smitteverntiltakene var satt i verk, fortalte omtrent halvparten av ungdommene varianter av samme fortellingen: Det hadde gått stort greit under nedstengingen, det hadde vært fint å være med familien, men det var til dels store belastninger, savn og tap både faglig og sosialt.

Det første dominerende trekket i denne fortellingen var at familien var en kilde til trygghet, glede og nærhet. De dramatiske hendelsene ble holdt utafør hjemmet ved å lukke seg selv inne, og samtidig økte mange familier innsatsen med å skape kos, hygge og fellesskap hjemme. Man tilbragte mer tid sammen og gjorde ting i fellesskap – samtidig som fritidsaktiviteter, som normalt fylte hverdagene til de aller fleste av ungdommene nesten daglig, var avlyst eller endret til individuell aktivitet.

Det andre trekket var et sterkt savn av venner og klassekamerater. I stedet for å være sammen med venner gjennom skolen eller at de deltok på felles fritidsaktiviteter, var de stort sett alene. Savnet av å møte venner på skolen, fritidsaktiviteter, ute eller hjemme hos hverandre var et tap som ungdommene opplevde som akutt, uavsluttet og også uavklart. Nå var samværet primært digitalt, men for de færreste var dette et fullgodt alternativ. Det var den fysiske friheten til å møte vennene sine de savnet; å bare møte folk digitalt var ikke nok.

Den tredje trekket var at skolearbeidet var mer krevende enn før. En grunn var at det var ensomt og isolert arbeid. Andre hadde problemer med å følge med når de ikke satt i klasserommet. Det mest gjennomgående i ungdommenes fortellinger var manglende motivasjon. De opplevde denne tida som kjedelig og umotiverende. For en del er det skolens rammer og struktur som normalt gir form og drivkraft til arbeidet: tett oppfølging av lærer, tilbakemelding fra lærer og medelever, å bli sett og fulgt opp. Uten rutiner, rammer og struktur ble skolearbeidet langt vanskeligere.

Denne standardfortellingen gikk på tvers av klasse og bakgrunn. Ungdommene som fortalte en variant av denne standardfortellingen, består i stor grad av et tverrsnitt av utvalget. Det er ingen tydelige mønstre å spore i bakgrunnen deres, de har stor spredning i klassebakgrunn og kommer fra alle fire skolene. Men det disse ungdommene har til felles, er at de hovedsakelig har trygge forutsetninger hjemmefra, og mye varme og fellesskap i familien – og mange opplevde å komme nærmere som familie. Familien utgjør et trygt utgangspunkt for å takle tapet av å møte venner og å håndtere bruddet i hverdagens faste rammer.

Alternative fortellinger: I randsonen av standardfortellingen var det tre andre typer fortellinger som skilte seg ut og som viser bredden og mangfoldet av ungdommenes erfaringer. Mens standardfortellingen representerte et tverrsnitt av utvalget vårt, så disse alternative fortellingene i langt større grad ut til å være betinget av

sosiale forhold rundt ungdommene. Det er i disse alternative fortellingene at ungdommenes ulike livsforutsetninger tydeligst kommer fram.

Den første av disse alternative fortellingene dreier seg om en opplevd lettelse ved å ha hjemmeskole. For disse ungdommene var det deilig å slippe unna vanskelige forhold på skolen, mobbing eller konflikter. Disse ungdommene har foreldre i øvre middelklasse og de fleste hadde det nært og godt i familien – men de opplevde det sosiale på skolen som vanskelig.

Den andre fortellingen ble fortalt av en gruppe ungdommer som så ut til å tjene på situasjonen. De så på nedstengingen som en mulighet til å få ro og konsentrasjon om skolearbeidet, og de hadde stabilitet og trygghet i familien og vennene sine. De var stort sett ungdom med middelklassebakgrunn, og de fleste i denne gruppa er fra Strandby, det mest velstående oppvekststedet. Mange av disse ungdommene kjente vi også fra åttende trinn som ressurssterke, optimistiske og selvsikre ungdommer.

Den siste fortellingen handler om en opplevelse under koronanedstengingen som først og fremst var kjennetegnet av tap og utfordringer. Selv om alle ungdommene opplevde tap og savn, særlig sosialt, var ungdommene i denne gruppa særlig utsatt og opplevde problemer eller nederlag på flere sentrale områder av livet samtidig. Alle hadde arbeiderklassebakgrunn og hadde vanskelige forhold til foreldre. En del av dem hadde også på åttende trinn tydelig sviktende grunnlag i livet, med usikre bånd til lokalmiljøet og venner, til skolen og til foreldrene.

Ungdommers fortolkning og erfaring med smitteverntiltakene

De aller fleste av ungdommene holdt seg innenfor helsemyndighetenes anbefalinger. I tillegg fant vi at ungdommenes handlingsrom ble i stor grad styrt av foreldrene; i praksis var det foreldrenes tolkning av helsemyndighetenes råd og situasjonen som helhet som satte rammene for ungdommens hverdag og bevegelsesfrihet. Foreldrene fungerte som portvoktere både til utgangsdøren og til et større narrativ om samfunnsdeltakelse, og lydigheten overfor foreldrene ble forsterket gjennom at foreldretiltakene ble legitimert av regjeringens overordnede mål. Slik sett kan man se ungdommenes posisjon i samfunnet som nokså barnlig plassert, underordnet foreldres og myndighetenes bestemmelser, og dessuten avhengig av foreldrenes fortolkninger, tidligere erfaringer og ressurser.

Men det betydde ikke at ungdommene ikke også kunne gjøre seg opp sin egne mening basert på det de selv fant ut om viruset og tiltakene. Her så vi en del ulike former for gryende samfunnsbevissthet – og igjen så vi hvor avhengig dette var av ungdommenes familieressurser og kontekst. Vi fant det nyttig å se på ungdommenes samfunnsbevissthet i en enkel modell med ulike møtepunkter mellom å være passiv og aktiv aktør, og hvorvidt de utviste tillit eller dissens til tiltakene slik de ble forfektet av foreldre og myndigheter.

	Aktiv	Passiv
Tillit	1 Bevisst deltagelse	2 Tilpasning
Dissens	3 Motstand	4 Resignasjon

1: Bevisst deltagelse: For ungdommer flest framsto tiltakene, og foreldrenes restriksjoner overfor dem selv, som fornuftige og nødvendige. Ungdommene gjorde som de ble fortalt av foreldre og myndigheter, men de forholdt seg aktivt til omstendighetene da de gjorde seg opp sine egne meninger om tiltakene, basert på det de selv visste om situasjonen.

2: Tilpasning: Det var også en del ungdommer som godtok foreldrenes vurdering totalt, uten at de hadde fulgt med selv eller gjort seg opp noen egen mening i særlig grad.

3: Motstand: I noen tilfeller vurderte ungdommene selv graden av fare i situasjonen som mindre enn sine foreldre, eller at foreldrenes håndheving var for streng. De underordnet seg allikevel deres føringer.

4: Resignasjon: Det var noen ganske få ungdommer som i praksis brøt tilrådingene fra helsemyndighetene, men gjorde dette på en måte som ikke innebar en aktiv motstand. Snarere var det i de tilfellene en mestringsstrategi som handlet om å håndtere en krevende situasjon.

Lærdommer fra et sosialt eksperiment

Ungdommenes erfaringer under korona kan gi oss noen lærdommer også utover den spesielle situasjonen vi var i våren 2020. Under løfter vi fram noen paradokser og tendenser som koronanedstengingen har synliggjort om ungdomstid og tendenser i samfunnet vårt: premisser for mestring i tider preget av brudd og krise, konsekvenser av prestasjonssamfunnet, digitalisering av vennskap, betydningen av familien og om vi kan se antydninger til en ny form for deltagelse. Til slutt spør vi om vi kan se spor til hvordan denne generasjonens verdi- og handlingsmønster kan formes for framtida.

Premisser for mestring

Hvordan ungdommene hadde det under unntakstilstanden kan fortelle noe om nødvendige evner i tider definert av brudd og uforutsigbarhet, og om unges behov i utfordrende situasjoner. Koronanedstengingen synliggjorde hvilke evner som er sentrale for å håndtere en unntakstilstand. Det ble tydelig under nedstengingen at ungdoms evne til å håndtere motgang, kriser og brudd, resiliens, ser ut til å handle om evnen til å gjøre hverdagslivet meningsfullt (Cahill & Leccardi, 2020), og evnen til å akseptere utfordringer som muligheter gjennom mestringstro og fleksibilitet. Det å delta i dugnaden – å holde seg inne – ga også mening i hverdagen. Å gjøre noe meningsfullt er en måte å skape mestring i hverdagen, og å oppleve at man gjør noe meningsfullt og viktig – selv om alt man gjør, er å sitte på rommet. Vi ser også at i uforutsigbare situasjoner kreves det et emosjonelt arbeid med å skape

rutiner og å mestre det faglige og det sosiale. Å klare det å gjøre dagliglivet meningsfullt, å ha selvdisciplin og evne til å omstille seg, er viktige evner i en krisesituasjon, men også i situasjoner preget av brudd og uro.

Samtidig ser vi at de ulike måtene ungdommene møter denne situasjonen på, dreier seg om langt mer enn individuelle karaktertrekk. Hvordan de hadde det under korona, mestringen og nederlagene ungdommene opplevde, er snarere betinget av sosiale forhold og prosesser. Deres livstilfredshet henger sammen med særlig tre elementer: familie, venner og skole. Først og fremst ser vi at hvordan de hadde det er betinget av deres opplevelse av tilhørighet til familie og venner, og av deres opplevelse av mestring. Ungdommenes svært ulike erfaringer er forankret i ressursene i familien: økonomisk og kulturell kapital, emosjonell og faglig støtte og kjærlighet og varme, og i ungdommenes sosiale bånd til medelever og venner, deres posisjon i klassen og i fritidsaktiviteter – deres sosiale sikkerhetsnett blant jevnaldrende.

Konsekvenser av prestasjonssamfunnet

Den enkeltfaktoren som er nærest knyttet til psykiske helseplager blant ungdom er opplevelsen av skolepress – presset om å prestere faglig (Bakken, Sletten, & Eriksen, 2018). For mange er mye stress også knyttet til krevende balanseøvelser mellom å prestere både faglig og sosialt (Eriksen et al., 2017). Andre studier har vist at skoleungdom opplevde skolestress omtrent likt under koronanedstengingen som før (Bakken et al., 2020). Selv om skolestress opplevdes nokså likt, var det allikevel slående at en mindre gruppe av ungdommene opplevde stor grad av lettelse når de under nedstengingen fikk mulighet til å fokusere nesten utelukkende på skolearbeid. Det var særlig de mest ressurssterke ungdommene som opplevde en stor grad av ro, konsentrasjon og mestring under korona. Dette viser både deres privilegier, men også at normalsituasjonen for denne delen av ungdomsbefolkningen ofte er preget av en sterk forpliktelse til både det faglige og det sosiale: nå fikk de en gylden anledning til å fordype seg i bare det faglige fullt og helt, uten å risikere å oppleves som usosial eller en som ikke mestrer det sosiale også. Lettelsen disse ungdommene opplevde vitner om en i overkant presset hverdag i mer normale tider. Men prestasjonssamfunnet har også en annen side. Erfaringen til de som har trivdes minst under koronanedstengingen handler også om hvor fjernt prestasjonskravet var til vanlig for dem. Når den faglige mestringen og tilhørigheten til skolens sosiale liv allerede er svak, og skolens prestasjonskrav allerede oppleves som uoppnåelige, er det lite som hindrer en i å gi helt slipp i en unntakstilstand.

Det digitale vennskapet

Til tross for at mange har opplevd at det faglige har vært arbeidskrevende og umotiverende, er det overraskende at det ikke er det faglige som står som det mest gjennomgående og alvorlige smertepunktet ungdommene opplevde under koronanedstengingen. Det er det sosiale tapet som kjentes sårest og sterkest for de aller fleste. Dette sosiale eksperimentet har vist at hjemmeskole kan til dels

fungere i en periode, og for noen faktisk bedre – men det sosiale kan i liten grad erstattes på samme måte. Det tydeliggjør hvor viktig vennskap er i ungdomstida, når jevnaldrende overtar noe av rollen til foreldrene og blir viktige for ungdoms identitet og tilhørighet (Buhrmester & Furman, 1987). Når man ikke møtes fysisk, mister man mulighetene til anerkjennelse, korrigeringer og bekreftelse fra jevnaldrende. Man mister også muligheten lavterskel tøysing i klasserommet eller på trening, til å diskutere og argumentere småting spontant og til å skape en følelse av et «vi» og ta del i et større fellesskap enn en selv. Disse tingene er helt sentrale for opplevelsen av et trygt miljø og for tilhørighet (Eriksen & Lyng, 2018).

Betydningen av familien i en organisert hverdag

De fleste av ungdommene fant stor glede i å tilbringe mer tid sammen med familien. Det er en slags gjensynsglede å spore i ungdommenes fortellinger og en underliggende nostalgi for familien, som tydeliggjør trekk i både tida og ungdommenes alder. De var 14 og 15 år under koronanedstengingen, en tid der løsrivelsen fra foreldrene for de fleste var godt i gang, men der de samtidig kanskje hadde mer behov for å kjenne på fellesskap og kjærlighet i familien enn det mange ønsket å gi uttrykk for, når de samtidig skulle selvstendigjøres og signalisere at de var ungdom. Nå fikk de mulighet til å være barn igjen. Denne lengselen tilbake til det rolige samværet i familien kan også handle om hvor hektisk hverdagslivet under normale forhold ofte er for ungdom i dag. Fra intervjuene med ungdommene da de var 12–13 år og fra hva de fortalte om under nedstengingen av hvordan koronaen hadde endret hverdagslivet deres, kom det fram at de fleste hadde fritidsaktiviteter hver eneste dag, noe som ga dem lite tid til å være sammen med venner utenom aktivitetene – og til familien sin (Eriksen & Seland, 2019). Å få muligheten til å bare være sammen igjen, var åpenbart etterlengtet for de fleste. På den annen side: De som ikke hadde det godt i familien sin og som manglet en trygg base for å håndtere krisen, var de som hadde det aller verst under nedstengingen. Erfaringene til de som ikke hadde det slik, understreker enda tydeligere betydningen av en trygg familie.

En ny form for deltagelse?

Kollektiv handling og dissens er noen av de fremste markørene for aktiv deltagelse. Uenighet og diskusjon er ofte sett på som helt sentral grobunn for demokrati i praksis, også for ungdom (G. J. Biesta, 2011; Rancièrè, 2015; Skregelid, 2019). Ivan Kråstev ser på koronapandemien som en direkte trussel mot demokratiet når han skriver: «Nå er det demokratiets mystikk som er truet, i en verden der sosial distansering er blitt ensbetydende med ansvarlig oppførsel [...]. Det er muligheten for at koronaepidemien vil holde oss unna gatene i år snarere enn måneder, som er den største trusselen mot de liberale demokratiene i Europa» (Kråstev, 2020, p. 68).

Ser vi allikevel konturene av en ny form for deltagelse? Hvordan fungerer et medborgerskap tuftet på isolasjon, tillit og enighet i stedet for demonstrasjonstog i gatene? Under koronanedstengingen framsto ikke dissens mot overveiende

tydelige råd og veiledninger fra smitteverneekspertise som særlig rasjonelt. Det at alle i praksis gjorde det samme, satt hjemme foran skjermene sine og deltok digitalt og ved stillstand, skjuler ulike måter ungdommene kan vise samfunnsbevissthet, deltagelse og medborgerskap på. Det er gjennomgående i intervjuene at ungdommene er trygge på at regjeringen har gjort en god jobb, og at de har innført riktige tiltak. Ungdommenes valg om å bli hjemme var oftest et aktivt valg. Slik sett var ungdommer flest aktivt deltagende i den store, nasjonale dugnaden statsminister Solberg manet til. De unge bevarte en stor grad av institusjonell tillit på tross av store personlige oppofrelser. Det var en kompleks situasjon ungdommene stod overfor. Vurderingen de gjorde av nødvendigheten av restriksjonene de levde under var også grunnleggende for hvordan de rettferdiggjorde restriksjonene overfor seg selv.

For mange var disse vurderingene heller ikke noe som i realiteten ble foretatt alene; de fulgte med i media, diskuterte med familiene sine og tok aktivt stilling til at det beste og viktigste de kunne gjøre akkurat nå var å holde seg hjemme, som var strengere enn det myndighetenes anbefalinger tilsa. Slik Gert Biesta påpeker, må man forstå ungdommers danning av medborgerskap i interaksjon og kontekst (G. Biesta et al., 2009). Selv om informasjonen er i økende grad digital og det aktive, håndfaste medborgerskapet ikke nødvendigvis lenger er en fysisk, aktiv handling, viser ungdommenes erfaringer under koronanedstengingen hvor viktig det er at meningsdannelse fortsatt skjer i en kontekst av aktiv diskusjon og forståelse. Det er i de rommene meningsdannelse og samfunnsansvar skapes. Det var nettopp ved å selv ta et kritisk standpunkt, og lytte til ekspertene og myndighetene, at ungdommene fikk rom til å forklare, forstå og rettferdiggjøre for seg selv det tapet de gjennomlevde.

Konklusjon: En generasjons verdi- og handlingsmønster inn i framtida

Overordnet har rapporten vist at livene til ungdommene under koronanedstengingen dreide seg om tap og savn på den ene siden, og tillit til de svært inngripende tiltakene på den andre. Samtidig har vi også vist at erfaringene tross alt ga en del ungdommer en opplevelse av mestring, og å underkaste seg tiltakene for mange i stor grad handlet om mobilisering og å ta ansvar.

En av de unike sidene ved situasjonen var at dette var noe som verken ungdommene eller foreldrene deres hadde vært igjennom tidligere. Det fantes ingen erfaring å bygge på i familien, og foreldrene måtte møte unntakstilstanden med samme uavklarte framtidsutsikter som sine barn. Da ungdommene plutselig måtte bevege seg inn i en framtid mer usikker enn den var, ble det avgjørende i hvilken grad de gjorde det som individer eller som et kollektiv av familie, venner og medborgere. Går man sammen eller alene inn i framtida?

Et historisk definerende øyeblikk som en pandemi bærer med seg potensialet for å forme en generasjons verdi- og handlingsmønster for framtida. Akkurat dette øyeblikket i historien var preget av både en sterk individualisering – ungdommene

satt alene på hvert sitt rom – sammen med en uvanlig stor avhengighet av familien og deres ressurser. Det var også en tydeliggjøring av at individuelle handlinger har kollektive konsekvenser. Arbeidet med å plassere seg selv i bildet av virusets spredning krevde informasjon, innsikt, veiledning og refleksjon. Under trusselen fra et virus er man uansett deltakende, enten som potensiell smittespreder eller smittebegrenser. Arbeidet det er snakk om her er det som har som mål om å begrense smitte: på bekostning av individet – til fordel for kollektivet. Det er dette arbeidet nær sagt alle ungdommene vi snakket med deltok i. De viste stor grad av tillit til myndigheter og foreldre, til tross for alt det kostet, samtidig som de balanserte denne tilliten med en gryende kritisk samfunnsbevissthet. Ungdommene tok en paradoksalt plass i den nasjonale dugnaden mot smittespredning, der deres deltakelse ble påkalt i form av stillstand og isolasjon. Det er det paradoksale ved dette som gjorde situasjonen krevende å lese i et perspektiv av samfunnsdeltakelse. Det var imidlertid ikke et hinder for de av ungdommene som mestret å se savnet av sine venner som en del av et viktig arbeid for at ikke andre skulle bli syke.

Å bli avskåret fra skole og fritidsarenaen ga samtidig en anledning til refleksjon over viktigheten av den fysiske kontakten med andre mennesker. I en tid preget av individualisme og digital samhandling var dette enda et aspekt av den uventede avhengigheten – båret fram av savnet av å være sammen. Det har aldri vært så viktig å kjede seg som under korona. Imens pekte savnet mot det som ville ha betydning i framtida, når koronatrusselen en dag skulle gå over. I et smittevernperspektiv var ungdommenes deltakelse et offer. Betydningen av denne perioden for deres framtidige liv er derimot et mer åpent spørsmål. Om variasjonene i mestring, forutsetninger og ressurser og av nivåer av samfunnsbevissthet vil ha utfall i ungdommenes framtid, vil være av stor interesse for framtidige studier.

English summary: Young people's well-being and civic participation during the Norwegian coronavirus lockdown

This study investigates the well-being and civic participation of young Norwegians during the first stages of the coronavirus pandemic when the Norwegian society was under lockdown. When schools closed, schoolwork moved into the pupils' bedrooms. Leisure activities and cultural arrangements were forbidden, and meeting friends was severely restricted. This was an unprecedented experience for youths as well as their parents.

In the report, we investigate first the elements that influenced their well-being during lockdown and how their different experiences were influenced by differences in resources in themselves and their contexts. Secondly, we investigate how young people interpreted the restrictions as well as their possibilities for civic engagement under the social distancing regime.

Based on the longitudinal qualitative study *Inequality in youth*, the report is based on interviews with 40 14–15-year-olds. The youths are from four highly different communities in Norway with regards to social-economic resources, education level and geographical centrality.

Young people's well-being during lockdown

Despite the apparent similarity in the actions of young people during lockdown – staying at home in isolation – the pandemic emphasised and exacerbated differences in possibilities and resources. The young people's experiences during lockdown falls into four categories. About half of the young people told a similar narrative: During lockdown it had been nice to spend more time with the closest family, but other aspects of life had been more demanding. They sorely missed seeing their friends and they found schoolwork from home to be hard, boring and lonely. This first group was diverse. Those who told versions of this narrative came from all four communities and had a wide variety of resources, but what they all had in common was a warm and loving family that provided a base from which they could handle the irksome lockdown reality.

A second – and less common – experience, was that lockdown came as a relief. For this group of youths, not going to school came as a respite from a troubled social life, marred by bullying or conflicts. The young people in this group had middle-class parents and most had good relationships with their families.

One third group of young people experienced lockdown as mainly positive; they saw the situation as a possibility where they could finally focus on school. Lockdown gave them a break from their ordinarily busy social life filled with friends,

leisure activities as well as intense schoolwork. These were young resourceful people, many with upper middle-class background.

The fourth type of experience was characterised by loss and trauma. Although most young people to some degree experienced some challenges, this group was particularly marginalised and vulnerable, and experienced challenges on several fronts simultaneously during lockdown: in the family, with friends or with schoolwork. All of these youths had working-class background, and several had difficult relationships with their parents.

Through these different experiences, it becomes clear how poor a replacement social media is for meeting friends, teachers and classmates in person as well as the immense importance of the closest family for young people's well-being. Young people's experiences during lockdown made clear how the ability to cope with adversity and crises is related to making sense of everyday life and establishing a sense of coherence as well as accepting challenges as possibilities (Cahill & Leccardi, 2020). Unpredictable and demanding situations demand an amount of emotional labour in order to create a sense of meaning. Having the ability to create new routines, having self-discipline and adapting to new situations are undoubtedly priceless skills in times of worry and instability. However, this study reveals how these individual traits of resilience are utterly contingent on contextual resources from their family and local community, in particular their sense of belonging and support from parents, friends and school.

Young people's civic participation during lockdown

Most young people complied to the recommended social restrictions. Most youths were also to a large extent governed by their parents; it was mostly their parents' interpretations of the recommended measures that restricted and defined the young people's actions. Despite being governed by both parents and the government, most of the youths still made up their own minds. The youths' civic participation roles during lockdown can be illustrated with a model based on the qualities of trust/dissent and taking an active/passive role:

	Active	Passive
Trust	Conscious participation	Adaption
Dissent	Resistance	Resignation

1: Conscious participation: For most of the young people, the restrictions made sense. They did as they were told, but they did so consciously, placing their trust in the experts that social isolation was the most rational response.

2: Adaption: Some accepted their parents' rules and assessment of the situation completely, seemingly without engagement or questions.

3: Resistance: A few people assessed the situation differently than their parents. Although they were critical of their parents' rules as too strict, or not strict enough, they still did as they were told.

4: Resignation: Some broke the rules and went against the government's recommendations but did this in a way that was not indented as active resistance. Rather, these cases reflected a coping strategy that helped them manage a demanding situation where they could neither be at school nor in their home.

Collective action and dissent are supposedly chief markers of civic participation and seen as central for creating an active democracy (G. J. Biesta, 2011; Rancière, 2015). During lockdown, all but a few of the young people did what they were told, stayed in their rooms and heeded experts' advice. This seemingly servile surface hides the fact that young people to a large extent did partake and made an active choice of staying home in self-isolation. The youths' actions tell of a large degree of trust in the government and in the experts – despite all that it cost them.

Vedlegg

Oversikt over variabler som ble lagt til grunn i utvalget av kommuner

Kommune	Stasjonsby	Strandby	Bygdeby	Industribygd
Medianinntekt etter skatt for husholdningene par med barn 0–17 år		Høyeste medianinntekt i utvalget	Laveste medianinntekt i utvalget	
Personer over 16 år med kort eller lang universitets- og høyskoleutdanning (prosent)		Største andel personer med UH-utdanning i utvalget	Minste andel personer med UH-utdanning i utvalget	
Registrerte arbeidsledige i alderen 15–74 (prosent)	Under landsgjennomsnittet	Under landsgjennomsnittet	Under landsgjennomsnittet	Under landsgjennomsnittet
Andel innvandrerbefolkning (prosent)	Høyeste andel innvandrerbefolkning i utvalget			Laveste andel innvandrerbefolkning i utvalget
Barn med undersøkelse i barnevernet relativt til antall innbyggere 0–22 år (prosent)		Laveste andel barn med undersøkelse i barnevernet (0–22 år) i utvalget	Høyeste andel barn med undersøkelse i barnevernet (0–22 år) i utvalget	
Gjennomsnittlig grunnskolepoeng		Høyeste nivå av gjennomsnittlige grunnskolepoeng i utvalget		Laveste nivå av gjennomsnittlige grunnskolepoeng i utvalget

Tabell 1. Utvalgsvariabler. Tall fra KOSTRA 2017 Statistisk sentralbyrå (2020a).

Vi ser av tabell 1 at innbyggerne i Strandby har i gjennomsnitt utvalgets høyeste medianinntekt, høyeste utdanning og flest grunnskolepoeng. Andre kjennetegn ved Strandby er at det i denne kommunen er en forholdsvis lav andel innvandrerbefolkning, men ikke så lav som i Industribygd. Strandby har derimot lavest andel med barn som har undersøkelse i barnevernet sammenlignet med de øvrige kommunene i utvalget. Innbyggerne i Bygdeby har i gjennomsnitt den laveste medianinntekten i utvalget, de har kortest utdanning og størst andel barn med undersøkelse i barnevernet. Innbyggerne i Industribygd har i gjennomsnitt lavest nivå av grunnskolepoeng, mens Stasjonsby har den største andelen innvandrere.

Tabell 1 skjuler at skillet mellom høyeste og laveste nivå av medianinntekt, altså mellom Strandby og Bygdeby, tilsvarer 400 000 kroner. Strandby, som har høyest andel personer over 16 år med UH-utdanning, har mer enn 40 prosentpoeng flere

med slik utdanning enn Bygdeby, som har det laveste utdanningsnivået i utvalget. Prosentandelen barn med undersøkelse i barnevernet er fire ganger så høyt i Bygdeby som i Strandby. Dette gjør at med unntak av gjennomsnittlige grunnskolepoeng, hvor Industribygd ligger lavest, er de største kontrastene i levekår og sosial bakgrunn mellom Strandby og Bygdeby i vårt utvalg. Forskjellen i andel innvandrerbefolkning mellom Stasjonsby og Industribygd er på nesten 20 prosentpoeng. Når disse to kommunene kontrasteres, representerer derfor Stasjonsby en etnisk, religiøs og kulturell mangfoldig befolkning, mens Industribygd har en betydelig mer homogen befolkning målt på disse variablene.

Referanser

- Bakken, A., Pedersen, W., von Soest, T., & Sletten, M. A. (2020). *Oslo-ungdom i koronatiden: En studie av ungdom under covid-19-pandemien*. Oslo: NOVA.
- Bakken, A., Sletten, M., & Eriksen, I. M. (2018). Generasjon prestasjon? Ungdoms opplevelse av press og stress. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 18(2), 45–75.
- Biesta, G., Lawy, R., & Kelly, N. (2009). Understanding young people's citizenship learning in everyday life: The role of contexts, relationships and dispositions. *Education, Citizenship and Social Justice*, 4(1), 5–24. doi:10.1177/1746197908099374
- Biesta, G. J. (2011). *Learning democracy in school and society*. Brill Sense.
- Bourdieu, P. (1995). *Distinksjonen. En sosiologisk kritikk av dømmekraften*. Oslo: Pax.
- Buhrmester, D., & Furman, W. (1987). The development of companionship and intimacy. *Child Development*, 1101–1113.
- Cahill, H., & Leccardi, C. (2020). Reframing Resilience. In J. Wyn, H. Cahill, D. Woodman, H. Cuervo, C. Leccardi, & J. Chesters (Eds.), *Youth and the new adulthood*. Singapore: Springer.
- Eriksen, I. M. (2020). Class, parenting and academic stress in Norway: Middle-class youth on parental pressure and mental health. *Discourse: studies in the cultural politics of education*. doi:10.1080/01596306.2020.1716690
- Eriksen, I. M., & Lyng, S. T. (2018). *Elevens psykososiale miljø: Gode strategier, harde nøtter og blinde flekker i skolemiljøarbeidet*. Oslo: Fagbokforlaget.
- Eriksen, I. M., & Seland, I. (2019). *Ungdom, kjønn og fritid*. Oslo: NOVA.
- Eriksen, I. M., Sletten, M. A., Bakken, A., & von Soest, T. (2017). *Stress og press blant ungdom: Erfaringer, årsaker og utbredelse av psykiske helseplager*. Oslo: NOVA.
- Eriksen, I. M., Stefansen, K., & Ødegård, G. (kommende). Ungdoms selvpresentasjoner og framtidfortellinger: Selvprosjekter i lys av familieressurser og lokal kontekst. In
- Estêvão, P., Calado, A., & Capucha, L. (2017). Resilience: Moving from a heroic notion to a sociological concept. *Sociologia, Problemas e Práticas*(85), 9–25.
- Federici, R. A., & Vika, K. S. (2020). *Spørsmål til Skole-Norge: Analyser og resultater fra Utdanningsdirektoratets spørreundersøkelse til skoleledere, skoleeiere og lærere under korona-utbruddet 2020*. Oslo: NIFU.
- Hansen, M. N., Flemmen, M., & Andersen, P. L. (2009). The Oslo register data class scheme (ORDC). *Final Report from the Classification Project. Memorandum*(1).
- Høie, B. (2020). Takk til ungdommen. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/takk-til-ungdommen/id2700424/>
- Koplewicz, H. S. (2017). '13 Reasons Why' spreads suicide like a disease: Column. *USA Today*. Hentet fra <https://eu.usatoday.com/story/opinion/2017/05/05/13-reasons-why-suicide-mental-health-dangerous-column/101262330/>
- Kræstev, I. (2020). *Framtida er her nå: Hvordan pandemien forandrer verden*. Oslo: Res publica.
- Public Health England. (2020). *Disparities in the risk and outcomes of COVID-19*. London: Public Health England.

Rancière, J. (2015). *Dissensus: On politics and aesthetics*: Bloomsbury Publishing.

Regjeringen. (2020). Tidslinje: myndighetenes håndtering av koronasituasjonen. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/tema/Koronasituasjonen/tidslinje-koronaviruset/id2692402/>

Skregelid, L. (2019). Dissens makes sense? Mellom motstand og mening i møter med kunst. In S. Böhnisch & R. M. Eidsaa (Eds.), *Kunst og konflikt: Teater, visuell kunst og musikk i kontekst* (pp. 166–188). Oslo: Universitetsforlaget.

Slette-meås, D., & Storm-Mathisen, A. (2020). *Digitalt koronaliv 2020: Norske husstanders digitale håndtering av koronapandemien*. Oslo: SIFO.

Solberg, E. (2020). Statsministerens innledning på pressekonferanse om nye tiltak mot koronasmitte. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/statsministerens-innledning-pa-pressekonferanse-om-nye-tiltak-mot-koronasmitte/id2693335/>

Statistisk sentralbyrå. (2020a). KOSTRA nøkkeltall. Hentet fra <https://www.ssb.no/kommunefakta/kostra>

Statistisk sentralbyrå. (2020b). Mer bekymring og mindre glede etter korona-tiltakene. Hentet fra <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/mer-bekymring-og-mindre-glede-etter-korona-tiltakene>

Ungdata. (2020). Ungdata-undersøkelsen. Hentet fra <http://www.ungdata.no>

von Soest, T., Pedersen, W., Bakken, A., & Sletten, M. A. (2020). Smittevern blant Oslo-ungdom under covid-19-pandemien. *Tidsskrift for Den norske legeforening*. doi:10.4045/tidsskr.20.0449